

Vender kunnskapen ryggen

Vitenskapen kan redde oss
fra undergangen. Men noen må dø først.

Side 14–19

Når forskarar går gatelangs

Du veit det er ille når nerdane demonstrerer.

FOTO: JØRGEN SVARSTAD

Unge forskarar sprengde tidsklemma og gjekk i tog.

You know it's bad when the nerds start marching. Denne plakaten var å sjå i Oslo-utgåva av vitenskapsmarsjen 22. april, som samla demonstrerande akademikarar landet og verda rundt (sjå eigen notis på side 13). Forskerforum har vore med på å teikne eit bilete av ein ny forskargenerasjon i Noreg med lite engasjement. No vert vi heldigvis korrigererte. Vitenskapsmarsjen mobiliserte mange, unge og gamle. Ved NTNU starta ei gruppe ph.d.-studentar lokale filialar av dei internasjonale protestrørslene New University og ProtestPub (debattmøte på puben). Utgangspunktet var storfusjonen og omorganiseringar han førte med seg, men initiativa lever vidare. Oppsummeringa av behovet er grei, og eg lånar han frå tittelen på eit innlegg frå ph.d.-studentane sjølve i Forskerforum: «Universiteta treng bråk!» For å parafrasere Åge Aleksandersen: Det spirer og gror, og lat det halde fram slik.

For forskarar går ikkje så ofte i tog. Ser vi bort frå streikemarkeringar, var fakkeltoget i 2005 iallfall det siste, ordentlege forskartoget før vitenskapsmarsjen eg hugsar i Oslo. I 2005 var det regjeringas framlegg til ny universitetslov som utløyste protestane, og det er lett å trekkje trådane frå parolane den gongen fram til i dag. Hovudparolen var «Fritt academia», og den mest tilspissa striden handla om val eller tilsetning av rektor. Protestane mot tilsett

Det spirer og gror, og lat det halde fram slik.

rektor og tilhøyrande endring i styringsstruktur vann fram, og lovframlegget vart endra før det gjekk gjennom Stortinget. Men lat oss sjå korleis det har gått med enkeltparolane sidan:

- **Vern om gratisprinsippet.** Høgre ynskjer framleis studieavgifter for internasjonale studentar, men eit nei frå Senterpartiet stoppa stortingsfleirtal for saka i vinter.
- **Demokratisk valde leiarar, rektor som styreleiar.** Universitetslova vart endra i 2016, slik at hovudmodellen no er tilsett rektor. Stadig fleire universitet (som universiteta i Stavanger og på Ås) går over til dette.
- **Forsvar individuell forskingsrett og forskingsfridom.** Forskingsretten er under stadig press, ikkje minst målt i prosentdel av kombinerte stillingar. Hovudtendensen er at fleire grupper vitenskapleg tilsette må gjere seg fortente til forskningstid i form av publiseringar. Forskingsfridomen har vore eit stort tema for debatt det siste året, for å gje dei rette assosiasjonane kan eg nemne Per Sandberg og laks.
- **Kunnskap er inga handelsvare, nei til kommersialisering av norsk utdanning.** Dette prinsippet er i beste fall uthola. Forsker-

forum.no skreiv i mars om at universitet og statlege høøgskular kan prise enkelte studium til fleire hundre tusen. NHH tilbyr ein MBA i økonomisk styring og leiing til 390 000 kroner, medan NTNU sel eit leiarskapsprogram på 30 studiepoeng for 195 000.

Går vi frå enkeltsakene til hovudstrøymingane, er det mykje å gå laus på for engasjerte forskingsrekrutter. Hilde Refstie, ein av personane bak New University-rørsla i Trondheim, oppsummerer stoda slik i eit intervju med Forskerforum: «Det er mye større press på at universitetene skal levere til næringslivet, og det fører til mindre og mindre rom for en kritisk, langsiktig forskning.»

Zoomar vi ut til verda att, eller til framsida av dette bladet, finn vi Donald Trump. Det skal Trump ha, nokon vitenskapsmarsj utan han er vanskeleg å sjå føre seg. Stikkorda er liten respekt for kunnskap og vitenskap samt store kutt i forskingsløyvingane. Fienden er så sterk og vulgær at opposisjonen, i Noreg òg, kan femne svært breitt. På Forskerforum.no hadde vi ei sak om kvifor folk skulle delta i vitenskapsmarsjen, og der figurerte både NTNU-rektor Gunnar Bovim og sosiologiprofessor Aksel Tjora, som nyleg vart vald inn i NTNU-styret. Bovim grunn gav deltakinga mellom anna med at uavhengig forskning er viktigare enn nokon gong, ikkje minst som grunnlag for gode politiske avgjerder. Tjora såg det som viktig å jobbe for ei vitenskapleg haldning, ei søking etter forståing og sanning, som er økonomisk og politisk uavhengig. Grunnen til at eg trekkjer fram desse to, er at dei i universitetsdebatten har vore kraftige motpolar i saker om mellom anna universitetsdemokrati og toppstyring.

Dermed har eg henta oss tilbake til Noreg att. I ei von om at New University-rørsla spreier seg til fleire byar og landsdelar, vil eg stemme i: Universiteta treng bråk. Alltid.

Redaktør
Kjetil A. Brottveit

14: Vitenskapen og Trump

USA: Når presidenten skjærer ned på både penger og tillit til forskning – hvordan reagerer forskerne da?

22: Guds orden

– Hadde naturen vært resultatet av vilkårlighet og lunefulle guder, måtte vi studert kaffegrut. Det sier Katarina Pajchel, som er både nonne og fysiker.

26: Diplomatsk kunst

Før ble Kjell Bækkelund sendt til utlandet for å spille Grieg. Hvordan bruker UD kultur for å fremme norske interesser?

4: Vil ha erfaren tillitsvalgt

Forskerforbundets neste leder bør ha erfaring fra fagforeningsarbeid. Det mener lokale tillitsvalgte.

5: Lang ventetid på helsedata

Mange forskere trenger data fra Norsk pasientregister til prosjektene sine. Nå kritiseres pasientregisteret for å være en flaskehals.

6: Fenomenet folkeforskning

En stiftelse i Amsterdam driver et laboratorium for gjør-det-selv-biologi. Folkeforskning brer om seg i Europa.

8: Lokal lønn

Ansatte i staten får reallønnsvekst. 65 prosent av lønnen skal fordeles lokalt. Dette er resultatet av lønnsoppgjøret i staten.

11: Ny UiO-rector

– Du må være en sterk fagperson for å bli en respektert leder på universitetet, sier Svein Stølen, nyvalgt rektor ved UiO.

FASTE SIDER

32 : Bøker

34: Kronikk

35: Gjesteskrivent

36: Debatt

40: Tilbakeblikk

41: Informasjon fra
Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 5/2017 – 49. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo. Telefon: 21 02 34 00

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no

JOURNALISTER: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

ELIN REKDAL MÜLLER, elin.rekdal.muller@forskerforum.no, JØRGEN SVARSTAD, jorgen.svarstad@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 900 43 282, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsidefoto: NTB/Scanpix. Trykk: Krona Trykk.

ISSN 0800-1715. Opplag: 19 905

– MÅ KUNNE FORHANDLE LØNN

Bør den neste lederen i Forskerforbundet ha vært tillitsvalgt? Det vil styrke både lønns- og rettighetsarbeidet, mener lokale forbundstopper.

LEDERVALG

I tolv år har Forskerforbundet hatt ledere uten tidligere erfaring fra fagforeningsarbeid. Under valget av sittende leder, Petter Aaslestad, kom det protester mot at topplederen nok en gang manglet erfaring fra lønnsforhandlinger lokalt. Ved kommende valg kan ikke dette argumentet lenger overses, mener Åge Hultgren, leder av Forskerforbundets lokallag ved Universitetet i Stavanger.

– MÅ HA ERFARING

Skal du kunne forhandle lønn på toppnivå sentralt, må du ha gjort det lokalt, ifølge Hultgren.

– Dette er lederen av en fagforening. Lederen skal ta vare på primær oppgavene, som er å jobbe for bedre lønns- og arbeidsvilkår i vår sektor, samt forhandle fram en ny pensjonsordning. For å kunne gjøre en god jobb må vedkommende ha erfaring fra lønns- og pensjonsforhandlinger i vårt system, sier han.

– Som leder kan man selvfølgelig stole på og støtte seg til sekretariatet, men man må ha direkte erfaring selv skal man være sikker på å gjøre de riktige valgene, mener Hultgren.

– Dette er enda mer aktuelt når vi vet at regjeringen ønsker et nytt lønnsystem i staten. Da må man kjenne det gamle systemet for å kunne vurdere det nye, sier han.

TRENGER ENDRING

Hultgren mener det er viktig å tenke på hva Forskerforbundet trenger for neste periode, og at historikken taler for endring.

– Da sittende leder ble valgt, stemte lokallagene ved Universitetet i Agder og daværende Universitetet i Nordland mot. De hadde ingen tro på en ny toppleder uten erfaring med hovedoppgaven, nemlig lønns- og arbeidsvilkår. De fikk dessverre rett: For første gang har vi opplevd reallønnsnedgang for våre medlemmer, sier han.

– Nettopp det å ta igjen litt av lønnsgapet til privat sektor var bestillingen fra representantskapet. Kravet er rimelig, vi har jo aldri sagt vi skal være lønnsledende, bare ikke tapere, sier Hultgren.

– Men slik jeg ser det, har det ikke lyktes å gå inn i en stor organisasjon uten dyp og lang erfaring herfra.

For lokallaget ved UiA er fagforeningsbakgrunn fortsatt avgjørende.

– Forskerforbundet bør tilstrebe at de øverste tillitsvervene i organisasjonen ledes av personer med solid tillitsvalgt- eller fagforeningsbakgrunn, sier hovedtillitsvalgt John Olav Bjørnstad.

– At lederteamet kan kommunisere viktige fagforeningstemaer, for eksempel lønnsvil-

FOTO: FORSKERFORBUNDET

■ Skal du kunne forhandle lønn på toppnivå sentralt, må du ha gjort det lokalt, mener Åge Hultgren.

kår til ansatte i UH-sektoren, til våre politisk valgte ledere på Stortinget, bør være mer enn et ønske, sier han.

Aaslestad ønsker ikke å evaluere egen innsats mens han fortsatt er leder, men sier at alle fagforeningsledere opplevde reallønnsnedgang for sine medlemmer i fjor, uavhengig av hvilken forhandlingserfaring de hadde med seg inn i oppgjøret:

– Ingen ønsket dette, det var et resultat av de økonomiske tidene, kombinert med at prognosene for konsumprisindeksen i forkant av oppgjøret bommet kraftig.

– STYRK TILLITSVALGTROLLEN

En annen begrunnelse for å velge en leder med fagforeningsbakgrunn er at medbestemmelse og medvirkning er under press, mener Kristin Dæhli, tillitsvalgt for Forskerforbundet ved NTNU og tidligere medlem av hovedstyret.

– Det blir en viktig oppgave framover å ruste organisasjonen og medlemmene for å møte dette presset. Derfor trenger tillitsvalgtarbeidet styrking og oppmerksomhet fra en ny leder i større grad enn hittil, sier hun.

At den neste lederen må stå opp for ansattes rettigheter rundt medbestemmelse, får støtte fra lederen for lokallaget ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Lena Marie Kjølbi:

– Mange av våre rettigheter har blitt truet de siste årene. Alle sektorene som er organisert i forbundet, fra universiteter og høyskoler til ABM-sektoren og departementene, går

FOTO: HAKON SPARRE

■ – En ny leder må ha et stort hjerte for demokratiske prosesser, medbestemmelse og forskningspolitikk, sier Lena Marie Kjølbi.

gjennom mange av de samme tingene, som store omstillinger og omorganiseringer og med redusert medbestemmelse som resultat. Lønnsutviklingen for kunnskapsmedarbeidere har heller ikke vært slik den burde.

Hun vil ikke gå ut med spesifikke krav til kandidatens bakgrunn eller personlige egenskaper uten en diskusjon i forkant.

– Vi må starte lederdebatten med å spørre hva slags «kvalifikasjoner» en toppstilling i en fagforening som Forskerforbundet krever, sier hun og mener at både hovedstyret og lokallagene bør spille inn til valgkomiteen hva disse kravene skal være. Hun nevner ledererfaring og god kjennskap til avtaleverket som krav som bør diskuteres.

◆ AV ELIN REKDAL MÜLLER

Ledere i Forskerforbundet

- Forskerforbundets to siste ledere ble begge gjenvalgt for en andre periode: Bjarne Hodne (2007–2012) og Petter Aaslestad (2013–gjenvalgt fram til 2018).
- Neste ledervalg skjer på forbundets representantskapsmøte høsten 2018.
- Forskerforum har tidligere skrevet om mangelen på kvinnelige ledere i forbundets historie (nr. 2, 3 og 4/17).
- Eneste kvinnelige leder har vært Ruth Kleppe Aakvaag (1980–1984).

HELSEFORSKNING STOPPES AV KØ

Stadig flere vil forske på registerdata, men saksbehandlingstiden har økt dramatisk. Pasientregisteret kan ikke love bedring.

REGISTERDATA – Folk er rasende. Det som skjer, er under enhver kritikk, sier professor Terje P. Hagen ved Universitetet i Oslo.

Han er en av stadig flere forskere som blir forhindret fra å gjennomføre forskningsprosjektene sine på grunn av den lange ventetiden i Norsk pasientregister (NPR). Registeret sitter på unike data med opplysninger om alle pasienter som får behandling i spesialisthelsetjenesten i Norge. Dataene gjør det mulig å gjennomføre store studier av folks helse, og på grunn av større oppmerksomhet opplever NPR stadig økende pågang. Det har også ført til at ventetiden for å få utlevert data har økt kraftig. I april meldte NPR at saksbehandlingstiden nå er på et halvt år, uten bedring i sikte. Det er heller ingen planer om akutte tiltak, til tross for at registeret bryter den lovpålagte behandlingsfristen på 30 eller 60 dager (avhengig av type datasett).

FRYKTER SKRINLEGGING

Det frustrerer forskere som Hagen:

– Ikke bare har behandlingstiden økt, men vi får ingen informasjon om når vi får dataene. De svarer generelt ikke på e-post. For oss er dette sterkt beklagelig.

Han jobber med forskningsprosjekter om pasienters valg av helsetjenester og behandlingsskvalitet i ulike land. I de pågående prosjektene undersøker forskningsgruppen hans kvaliteten på pasientbehandlingen ved private sykehus, hvem som velger private sykehus, og hva som påvirker folks valg. Så lenge dataene fra NPR ikke blir utlevert, står prosjektet i stampe. Han frykter at prosjektet, som er finansiert av Norges forskningsråd, må avbrytes, og at doktorgradsstudenter i verste fall må bytte prosjekt.

– Vi har stipendiater som har lagt opp sine prosjekter med utgangspunkt i disse dataene, og nå blir de sterkt forsinket. I verste fall må de skrinlegge prosjektene de har planlagt, sier Hagen.

Forsinkelsene fører også til at internasjonale prosjekter om kvalitet i helsevesenet i Norden blir påvirket.

– Nå opplever vi at vi ikke greier å levere på de prosjektene vi har kontrakter på, som vi har fått finansiert av EU.

REDUSERT BEMANNING

Norsk pasientregister er underlagt Helsedirektoratet. Divisjonsdirektør for helseøkonomi og finansiering Sissel Husøy sier at hovedårsaken til den økte saksbehandlingstiden er en «eksplosjon i etterspørselen» av data.

– Vi opplever nå problemer fordi etter-

FOTO: HESE MIDT-NORGE

■ Informasjon om norske pasienter er gull verdt for forskere, men nå blir prosjekter rammet av ulovlig lang saksbehandlingstid. (Illustrasjonsfoto)

spørselen har økt, samtidig som sakene vi behandler, er mer komplekse, sier Husøy.

Etter det Forskerforum er kjent med, har også kapasiteten til utleveringsseksjonen blitt påvirket. I den lille avdelingen har én person sluttet i 2016, og er ennå ikke blitt erstattet. I tillegg har avdelingen fått nye oppgaver i forbindelse med implementeringen av Kommunalt pasientregister, som skal bli en del av NPR.

– Noen ressurser er midlertidig tatt ut av søknadshåndtering for å jobbe med bedre nettløsninger og mulige selvbetjeningsløsninger, og for å jobbe med nye data i Kommunalt pasientregister, sier Husøy.

– Vi endrer fortløpende måten å jobbe på og organisere arbeidet på. Vi får også nye oppgaver. Vi er nødt til å effektivisere og redusere bemanningen, men vi er opptatt av å skjerme utleveringen så mye vi klarer, sier hun.

FORSKNINGSRÅDET: – RYDD OPP

Direktør i Norges forskningsråd John-Arne Røttingen ber Helsedirektoratet om å løse

FOTO: BECCA RAVENBERG / HELSEDIREKTORATET

– Vi er nødt til å effektivisere, men vi er opptatt av å skjerme utleveringen så mye vi klarer, sier Sissel Husøy.

problemene gjennom å flytte ressurser til utleveringsseksjonen.

– Vi er klar over at NPR har dårlig kapasitet og svært lang behandlingstid for tiden. Dette er veldig uheldig for forskerne, og for Forskningsrådet og andre som betaler for forskernes tid mens de venter på å få tilgang til materialet de trenger for å forske, sier Røttingen.

– Dere bryter fristen med flere måneder, og prosjekter blir utsatt. Hvor alvorlig må det bli før dere gjør noe, Husøy?

– Det er vanskelig å si, men vi følger med på restansene våre. Vi har tidligere brukt midlertidig ansatte for å ta unna toppene, og jeg ser ikke bort fra at vi kan gjøre det igjen.

– Kan du forklare hvorfor dere heller ikke svarer på henvendelser, som Terje P. Hagen forteller om?

– Da høres det ut som om vi ikke gjør jobben vår. Vi skal alltid gi et foreløpig svar. Det må vi sjekke opp, så han får et svar, sier divisjonsdirektøren.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

NÅR BORGARAR BLIR MEDFORSKARAR

Mange tek til orde for å motverke målingstyranniet i forskinga ved å knyte sterkare band mellom forskning og samfunnet ikring. Men kva vil det seie i praksis?

FOLKEFORSKING

Nyleg tok forskarar verda over til gatene for å forsvare faktabasert offentleg debatt mot synsing og «alternative fakta». Men nokre, som Andrea Saltelli ved Senter for vitenskapsteori ved Universitetet i Bergen, uttrykte uro for at markeringa kunne promotere ein idealisert, og usann, versjon av vitenskapen. I Forskerforum nr 4/17 sa Saltelli at han ønskte seg ein ny kontrakt mellom forskning og samfunn: Forskinga i lag med samfunnet.

MÅ GJE NOKO TILBAKE

Det er ikkje nye tankar. I takt med at forskning vart profesjonalisert utover 1900-talet, vart vanlege menneske i stor grad avskorne frå å delta i diskusjonar om forskning, og det siste halve hundreåret har mange prøvd å rette på dette. Ein av måtane er det ein kallar «citizen science», eller kanskje «folkeforskning» på norsk.

– Det eg lærte tidleg, var at når ein skal samarbeide med vanlege folk, må samarbeidet skje på deira premiss. Dei må vere interesserte, og dei må få kjenne eigarskap til resultat. Ein kan ikkje forvente å få store mengder gode data utan å vere open om korleis dei blir brukte, seier Alf Ring Kleiven, forskar ved Havforskningsinstituttet i Arendal.

Kleiven starta sitt første folkeforskningsprosjekt for ti år sidan då han skulle ta doktorgrad på hummarfiske. Då inviterte han fritidsfiskarar til å skrive fangst dagbok. No har det vakse til eit nettverk med 250 fiskarar, som rapporterer årleg. Etter kvart tok Kleiven i bruk same ideen for å forske på omfanget av «spøkelsesfiske», der tapte hummarteiner held fram med å fange hummar.

– Vi utvikla eit standard skjema som medlemmar av Norges Dykkeforbund fyller ut kvar gong dei finn ei tapt teine. Vi har fått inn om lag 3000 funn med bilete frå heile kysten, fortel han.

SAMLAR FORSKINGSMATERIALE

Prosjekt som dei Kleiven driv, blir stadig meir utbreidde: Forskarar får hjelp av publikum til å samle inn observasjonar, ofte knytte til natur- og miljøspørsmål. Andre velkjende døme på folkeforskning er privatpersonar som låner ut dauidtid på datamaskina si til store reknejobbar, eller frivillige som bruker litt ledig tid til å kategorisere informasjon i bilete eller digitalisert arkivmateriale. Slike samarbeidsprosjekt mellom forskarar og amatørar er vinn-vinn-situasjonar der forskarar får tilgang til data og ressursar dei elles ikkje ville fått, og publikum blir meir informerte om både forskning og sine eigne interessefelt.

Ei vanleg innvending er om ikkje folke-

forskning berre leverer store mengder upålitelege data.

– Ein kan ikkje leggje stor vekt på enkeltobservasjonar. Det vil alltid vere litt høgare grad av unøyaktigheit, men samla sett vil datamengdene likevel fortelje ei god historie, meiner Alf Ring Kleiven.

FORSKAR PÅ EIGNE PREMISS

I sin «Open Science Agenda» som vart lagd fram i fjor, gjekk EU-kommisjonen spesifikt inn for å promotere folkeforskning og utvikle ein modell for å evaluere folkeforskning. Men på same tid er det stor usemje om kva folkeforskning eigentleg er. For somme inneber det å

– Vi ønskjer å utfordre den gjeldande vitenskaplege kulturen.

WIEKE BETTEN

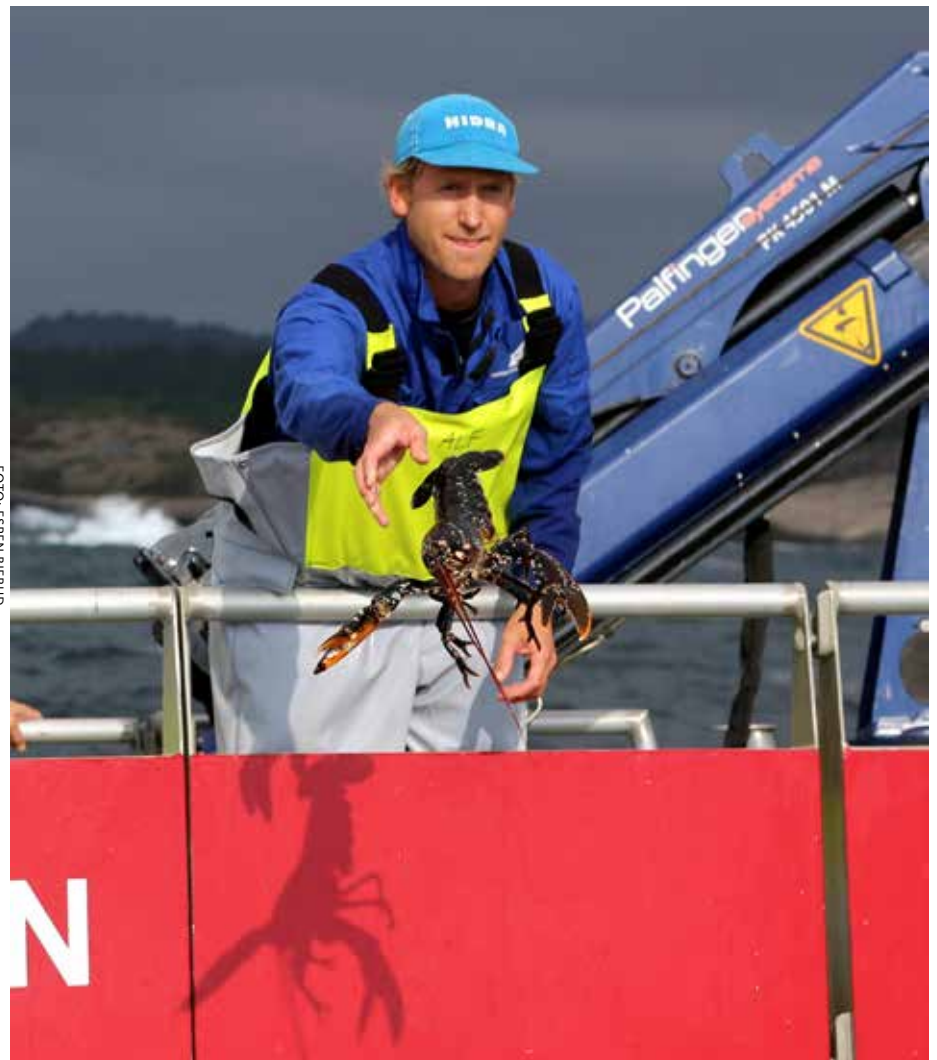

FOTO: ESPEN BERUD

■ – Fritidsfiskarane gjev oss mykje meir data enn vi kunne ha samla åleine, seier Alf Ring Kleiven, her på forskningsfiske ved Tvedestrand.

sette folk i stand til å forske på egne premiss, og nokre av dei oppsøker vi i Amsterdam.

Wieke Betten viser rundt i det gamle vegehuset, De Waag (altså «vekta»), opphavleg ein av Amsterdams byportar. Her vart marknadsvarer vegne under offentleg oppsyn. I dag huser De Waag ei stifting, Waag Society, som utforskar nye teknologiar og tilbyr ein møtestad for kunst, vitenskap og design. Dei driv mellom anna eit laboratorium for gjer-det-sjølvsbiologi.

– Du treng ikkje ha nokon kjennskap til bioteknologi frå før, vi lærer deg teknikkane du treng. For eksempel å dyrke bakterier og arbeide i eit sterilt miljø. Folk lærer raskt av å gjere ting sjølve. Vår innstilling til læring er konkret og forankra i personlege prosjekt, seier Betten.

VIL UTFORDRE VITSKAPEN

Wieke Betten er ph.d.-kandidat ved Vrije Universiteit Amsterdam og tek doktorgraden på samfunnsmessige og etiske aspekt ved syntetisk biologi. Ein dag i veka jobbar ho ved biolaboratoriet til Waag Society. Ho forklarar at aktivitetane her ikkje er meint å vere harmlaus moro, eller einvegs folkeopplysing.

– Vi vil gjere ting som er meningsfylte og gjerne litt ukomfortable. Vi ønskjer å utfordre den gjeldande vitenskaplege kulturen, men også å vere i front når det gjeld refleksjon omkring nye og framveksande teknologiar.

Betten fortel at forskarar ved institusjonane reagerer ulikt på aktivitetane deira. Nokre meiner at dei ved å gje rom for kontroversielle prosjekt i kryssingspunktet mellom kunst og vitenskap, står i fare for å skade omdømmet til vitenskapen.

– Men vi har også forskarar som kjem hit med ambisiøse prosjekt som dei ikkje føler passar inn i den vanlege forskarkvardagen. Nokre mistruvst dessutan med å bruke mykje tid på å skrive akademiske artiklar som hamnar bak betalingsmurar, og som nesten ingen les. Alt som skjer her, blir delt ope, seier ho.

SAMFUNN ELLER KARRIERE

For forskarar kan det potensielt oppstå konflikt mellom ønsket om å bruke forskinga til å skape eit betre samfunn, og plikta til å produsere artiklar og hente inn forskingsmidlar, som ei forskarkarriere medfører. Ulike initiativ dei seinare åra er meint å bøte på dette, slik som The San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA). Erklæringa oppmodar institusjonar og forskingsråd om å ta i bruk fleire indikatorar enn artiklar og siteringar når dei skal vurdere forskingskvalitet – inkludert kvalitative mål som samfunnsnytte. Hausten 2016 kom the League of European Research Universities (LERU) med eit sett med råd for folkeforskning ved medlemsuniversiteta sine. Dei tilrår å justere systema for forskings-evaluering til å inkludere samfunnsnytte på ulike nivå, og å ta i bruk eit breitt spekter av suksesskriterium for forskingsprosjekt som

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

■ Det gamle vegehuset i Amsterdam var ein gong åstad for anatomiforelesingar. I dag er det ein møtestad for gjer-det-sjølvsforskning.

FOTO: KJERSTIN GJENGEDAL

■ – Vi driv ikkje med folkeopplysing, men prøver å skape aktivt engasjement for vitenskap og teknologi, seier Wieke Betten.

skjer i samarbeid mellom forskarar og vanlege borgarar.

Alf Ring Kleiven har klare råd til forskarar som vil involvere «folk» i forskinga si:

– Gjer datainnsamlinga enkel og intuitiv. Og ein må kjenne sitt publikum. Nokre av fiskarane eg samarbeider med, er veldig engasjerte og likar å ta kontakt og slå av ein prat. Det må ein sette av tid til. Du lyt ofre deg litt for dei som ofrar seg for deg.

KVEN SKAL BLI HØYRT?

Samstundes hevdar somme, slik som Andrea Saltelli, at å kople forskning og samfunn sterkare i hop, i siste instans reiser spørsmål om kven

Folkeforskning

- er forskning utført av eller i samarbeid med ikkje-profesjonelle
- kan innebere alt frå enkel datainnsamling til prosjekt der vanlege borgarar er engasjert i heile prosessen, frå forskingsspørsmål til analyse, tolking og publisering
- kan gje forskarar tilgang til data og ressursar dei elles ikkje ville ha fått
- kan gje vanlege borgarar ein «plass ved bordet» i forskingspolitiske spørsmål

som skal ha makt til å påverke avgjerder, og om kven sin ekspertise som fortener å bli høyr.

Waag Society er også opptekne av kven som får ha legitime meininger om forskning. I laboratoriet deira står ein gammal kioskfrysar dei har fått kjøpt brukt. Den skal brukast i eit prosjekt om personalisert medisin som skal gå over dei neste månadane. Deltakarar kan velje å donere spyttprøver til eit biobank-kooperativ. Banken skal brukast til å utforske folks moralske haldningar til personalisert medisin, eigarskap til eigen biologi, og lovnader og kostnader knytte til individuell medisinsk behandling og forskning.

– Folk trur ofte at gjer-det-sjølvsbiologar er moralsk tvilsame personar. Men eg trur snarare at folk som driv vitenskap på den måten, blir tvinga til å ta stilling til etiske spørsmål heile tida, kanskje i større grad enn ved universiteta, seier Wieke Betten.

– Ein bør ikkje erstatte eigen refleksjon med eksternt godkjente retningslinjer. Prosjekta våre handlar ofte om å reflektere meir aktivt om eige ansvar.

◆ AV KJERSTIN GJENGEDAL

FÆRRE VIL BLI GRUNNSKOLELÆRERE

Masterutdanning for lærere skal gi høyere status. – Tror du legeyrket blir mer attraktivt hvis deres utdanning blir syvårig? spør Knut Ole Lysø i Forskerforbundet.

LÆRERUTDANNING Til høsten erstattes de fireårige grunnskolelærerutdanningene med femårige masterutdanninger. Dette er en del av det såkalte lærerløftet til regjeringen. De vil øke lærernes kompetanse og status og gjøre det mer attraktivt å bli lærer.

Men innføringen av en mastergrad har ikke hatt synlig effekt på søker tallene, viser nye tall fra Samordna opptak. Derimot vil færre bli grunnskolelærere i år enn i fjor. Nedgangen er størst for grunnskolelærerutdanning for 5.–10. trinn, der nedgangen er på 5,5 prosent. Dette gjelder dem som satte dette studiet som førstevalg. Søkingen til 1.–7. trinn har sunket med 3,6 prosent.

FÅR IKKE PAPIRER

Leder Knut Ole Lysø i Forskerforbundets forening for Lærerutdanning (FFL) har liten tro på at en masterutdanning vil gjøre det mer attraktivt å bli lærer.

– Tror du legeyrket blir mer attraktivt hvis deres utdanning blir syvårig? Det er ikke der det ligger, sier Lysø.

FOTO: TIDL. HOGSKOLEN I SØR-TRONDHEIM

■ – Hvis man ser seg nødt til å avslutte studiene etter fire år, har man ingen papirer, sier Knut Ole Lysø.

En årsak til nedgangen kan være at folk velger seg for å forplikte seg til et år ekstra med studier.

– Hvis man ser seg nødt til å avslutte studiene etter fire år, har man ikke noe som helst av papirer. Det kan være en risiko ved å velge en slik utdanning, sier han.

– UTOPISK AT ALLE KLARER EN MASTER

FFL har ønsket seg en ordning der de som ikke mestrer masterløpet, i stedet kan gå ut med en godkjent kompetanse, for eksempel etter fullførte tre år.

– Hvis kravet til mastergraden skal opprettholdes på samme nivå som vanlige mastere, er det utopisk å tro at alle som kommer inn på en lærerutdanning, skal klare en master, sier Lysø.

Siden 2010 har riktignok søkingen til grunnskolelærerutdanningene økt med nesten ni prosent. Men pilene snudde i fjor. Da innførte regjeringen krav om karakteren fire i matematikk til nye studenter. Og nedgangen har altså fortsatt i år.

– Søker tallene er bedre enn forventet. Vi har skjerpet kravene for å komme inn på lærerutdanningen, og da er det naturlig at søker tallene faller noe. Etter hvert som potensielle lærerstudenter får tilpasset seg de nye kravene, forventer vi flere søkere, skriver statssekretær Bjørn Haugstad (H) i Kunnskapsdepartementet i en kommentar til Forskerforum.

◆ AV JØRGEN SVARSTAD

MER LØNN SKAL FORDELES LOKALT

Det ligger an til reallønnsvekst for statlig tilsatte etter enighet i tariffforhandlingene.

TARIFF 2017 Natt til 29. april kom det til enighet om årets lønnsoppgjør i staten. Rammen for årets oppgjør er på 2,4 prosent – et resultat partene tror vil gi reallønnsvekst.

– 2016 ga reallønnsnedgang for ansatte i staten. I 2017 krevde vi reallønnsvekst. Det har vi nå fått, forutsatt at prisveksten ikke blir høyere enn antatt, sier Petter Aaslestad, leder av både Forskerforbundet og Unio stat.

I 2016 endte lønnsveksten på 2,4 prosent for statsansatte, mens prisveksten ble 3,6 prosent, ifølge Teknisk beregningsutvalg. Beregningsutvalget anslår i år at konsumprisindeksen vil øke med 2 prosent i 2017.

MER LOKALT

Partene er også enige om at en større andel av oppjøret skal fordeles lokalt. Staten gikk inn i forhandlingene med et krav om at alt skulle fordeles lokalt, som var i tråd med Akademikerne ønske. Unio, LO og YS har imidlertid gått inn for at mer skal gå til sentrale tillegg. Resultatet gir en fordeling på 65 prosent i lo-

FOTO: AKADEMIKERNE

■ – Vi har tatt enda et skritt mot et moderne lønnsystem, sier Anders Kvam i Akademikerne.

kale tillegg og 35 prosent i generelle tillegg for de tre hovedorganisasjonene.

I den separate avtalen med Akademikerne er det imidlertid avtalt at hele rammen skal fordeles lokalt. Staten og Akademikerne er også enige om at hovedlønnsstabellen avvikles. Det innebærer at lønn etter lønnstrinn fjernes, og at de ansatte får oppgitt sin lønn kun i kroner.

– MODERNE LØNSSYSTEM

– Årets oppgjør er enda et skritt i retning av et moderne lønnsystem. Vi er fornøyde med at alle lønnstillegg i sin helhet går til lokale forhandlinger. – Vi har oppnådd mye, men skulle gjerne kommet enda lenger med moderniseringen – blant annet knyttet til lønnsrammer og stillingskoder. Dette vil vi fortsette å jobbe for, sier Anders Kvam, leder i Akademikerne stat.

Kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner (H) sier han er glad for en enighet innenfor en forsvarlig ramme.

– En større andel av lønnsmidlene skal fordeles lokalt. Det betyr at arbeidsgivere og tillitsvalgte i statens ulike virksomheter får bedre mulighet til å rekruttere og beholde kompetente medarbeidere, sier Sanner.

Partene er også enige om å videreføre arbeidet med modernisering av lønns- og forhandlingssystemet frem mot hovedoppgjøret i 2018.

◆ AV AKSEL KJÆR VIDNES

Snart ferietid?
Husk
reiseforsikring!

Vinn et reisegavekort fra Tryg Forsikring!

Har du Forskerforbundets reiseforsikring eller kjøper den før 15. juni kan du delta i trekningen av et reisegavekort på kr 5 000.

Scann QR koden eller gå inn på våre nettsider:
www.forskerforbundet.no/forsikring

Scann gjerne
med mobilen!

– SKRIV SÅ BESTEMOREN DIN KAN FORSTÅ

Språket i forskningsartikler blir stadig vanskeligere, ifølge ny studie.

AKADEMISK SPRÅK Synes du det kan være tungt å lese forskningsartikler? Forskningsartikler har blitt vanskeligere å lese, ifølge en studie publisert i tidsskriftet Nature. Forskere ved Karolinska Institutet i Sverige har gått gjennom mer enn 700 000 sammendrag av forskningsartikler publisert i engelskspråklige biomedisinske tidsskrifter mellom 1881 og 2015. Trenden er klar. Lesbarheten i tekstene har stabilt gått nedover siden 1881, ifølge studien.

ROBUST OG SIGNIFIKANT

Her er et sitat fra en tilfeldig artikkel i Nature:

«Here we show that in mice DND1 binds a UU(A/U) trinucleotide motif predominantly in the 3' untranslated regions of mRNA, and stabilizes target mRNAs through direct recruitment of the CCR4-NOT deadenylase complex.»

Slik kan man si det. Men det er ikke bare fagsjargongen som har blitt mer dominerende. Forskerne skriver at det har skjedd en økning i bruken av «generell vitenskapelig sjargong». Dette er ord som «robust» «signi-

ficant» «furthermore» og «underlying». Når det blir mange av disse, blir tekstene tyngre. Forskerne bruker også flere flerstavellesord og skriver lengre setninger enn før.

– ORDGJØRME

I høst tok sykepleierstudent og litteraturkritiker Cathrine Krøger et oppgjør med fagspråket på hennes utdanning, som hun kalte «en jålete og kvasiakademisk fagdisiplin». I tidsskriftet Prosa skrev hun: «Studentene er tvunget til å bruke sitt slunkne studielån på denne ordgjørmen. Er det rart det er høyt frafall på studiet?»

Dosent Jan Storø ved bachelorutdanningen i barnevern ved Høgskolen i Oslo og Akershus var blant dem som fulgte opp. «Språket i mange akademiske tekster, usett fag, er til tider stivt og dermed formidlet på en slik måte at tekstene blir ugjennomtrengelige. Vi må gjerne helt ned på setningsnivå for å se hva dette dreier seg om», skrev han i et innlegg i Khrono. – Særlig noen bidrag blir veldig tunge å lese. Du blir ikke en bedre formidler om du prøver

å formulere deg som Bourdieu. Jeg snakker og skriver mye for barnevernsstudenter og folk ute i feltet, og de er ikke så vant til hvordan det akademiske språket er lagt opp. De spør ofte: «Hvorfor kan de ikke si det enklere?». Det synes jeg det er verdt å høre på, sier Storø.

– JÅLERI

Han mener at forskere bør forsøke å skrive så alle kan forstå dem, også når de skriver forskningsartikler:

– Jeg mener at vanlige folk bør kunne lese en forskningsartikkel, i hvert fall innenfor samfunnsvitenskap. Der er det mye som bør kunne nå ut, men molekylærbiologi skal jeg ikke mene for mye om.

– Hva tror du er grunnen til at forskere skriver utilgjengelig?

– Grøsserforfatteren Stephen King har skrevet en bok om skriving. Hans påstand er at det er jåleri. Det er ikke helt feil tenkt, sier han.

En annen grunn kan være at forskerne ikke har tid til eller synes det er viktig å jobbe med språket.

– Men hvis du er ansatt som forsker i det offentlige, har du et ansvar for å bringe det stoffet ut til dem som kan være interessert. Det er en del av din akademiske rolle, sier Storø.

– SKAFF DEG TO LESERE

Storø gir følgende skrive tips:

– Jeg har veldig sans for dem som sier at man skal skrive så bestemoren din skjønner det. Tilstreb at en person som er helt utenfor fagfeltet, kan forstå det. Når jeg gir skriveundervisning til mine studenter, gir jeg dem råd om å skaffe seg to lesere. En kan være en medstudent eller noen som jobber i feltet, som kan sjekke at det teoretiske er på plass. Den andre kan være naboen din, kjæresten din eller hvem som helst: «Skjønner du det som står her?» I en kronikk på Forskerforum.no skriver statistikkprofessor Solve Sæbø og psykolog Helge Brovold at mye kan gå tapt hvis «bestemora di» skal forstå forskningsartikler. Forskingen vil bli «for upresis og skape unødvendig forvirring og uenighet i fagfeltet».

Sæbø understreker at forskningsformidling og vitenskapelig publisering har ulike funksjoner.

– Forskerne som skal bygge videre på mine resultater, må vite nøyaktig hva jeg har gjort. Da kan jeg ikke sitte og fortelle ting i metaforer. Når du forenkler, må du utelate noe. Du kan forenkle på en så god måte at du ikke så lett blir misforstått. Men du kan også forenkle på en upresis måte, slik at det blir veldig mye rom for tolkning. Da vil man fylle på med egen kunnskap og antakelser. Da tror jeg forskningen vil lide, sier han.

♦ AV JØRGEN SVARSTAD

– Du blir ikke en bedre formidler om du prøver å formulere deg som Bourdieu.

JAN STORØ

FOTO: VICTORIA UNIVERSITY

■ Forskningsartikler har blitt vanskeligere å lese blant annet fordi man bruker stadig mer teknisk sjargong.

Svein Stølen er glad i tavla. Her bruker han den til å forklare fremtidens karrieropolitikk ved Universitetet i Oslo.

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

REKTOR MED SYSTEMFORSTÅELSE

Påtroppende rektor Svein Stølen ved Universitetet i Oslo har høye ambisjoner for personalpolitikken og universitetets posisjon.

– Jeg klarer bare ikke å kaste den. Haha. Den er jo så fin.

Svein Stølen ser på en støvete kasse på gulvet ved siden av resirkuleringsboksen. Datamaskinen fra 80-årene har fått bli stående.

– Jeg har også min første bærbare datamaskin. Vil du se?

Stølen henter en tung boks ut av skapet, vipper ut den ene siden og avslører en liten skjerm og et tastatur. Blottet for funksjon i dag, men svært nyttig på hans forskningsopphold i Japan i slutten av 80-årene. Derfra tok han den med tilbake til Universitetet i Oslo, der han fikk fast jobb allerede som 31-åring. I 2009 ble kjemiprofessoren instituttleder på Kjemisk institutt, og i 2013 gikk han over til å bli prodekan for forskning ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet. Og nå altså nylagt rektor for hele universitetet. Han tiltrer i august.

– Gratulerer. Men hvorfor vil du deg selv så vondt?

– Haha. Det handler om kjærlighet til universitetet. Det er en svært viktig samfunnsinstitusjon. Jeg har jobbet her lenge, og gjennom årene har jeg sett på hva slags arbeidsforhold vi har, hva slags utviklingsmuligheter vi har, og at de er avhengige av hva slags ledelse vi har. Jeg gikk inn i ledelsen på et institutt som hadde økonomiske problemer og ikke for mange studenter, og fikk muligheten til å bidra til en positiv utvikling. Det ballet på seg fra det, kan du si. Jeg tror at jeg kan gjøre en god jobb for UiO.

– Men da må kanskje forskningen og undervisningen vike?

– Ja, men det har den gjort en periode. De siste fire årene har jeg gjort veldig lite forskning og undervisning. Men dette er en viktig oppgave, så det er ikke noe offer.

– Myten om ledere på universitetene er at de enten er gode fagfolk, men ikke så gode ledere, eller så er de gode ledere, men ikke så gode fagfolk. Uansett blir de ikke respektert.

– Den kjøper jeg ikke uten videre. Det er ikke sånn at de beste spissforskerne må bli ledere, men jeg er overbevist om at du må være en sterk fagperson for å bli en respektert leder på universitetet. Og så må du ha evner utover faget, du må ha systemforståelse. Det er noe annet å lede et universitet enn en produksjonsbedrift.

– NTNU har nylig passert UiO som Norges største universitet. Skal UiO bli størst igjen?

– Det er viktigere at vi jobber med UiOs kvalitet, og der tenker jeg at vi fortsatt er i en særstilling. Jeg er mer opptatt av å være i en internasjonal

konkurranse, der målet ikke er å være størst i Norge, men et ledende europeisk universitet.

– Jaget etter å bli verdensledende har blitt debattert i Forskerforum den siste tiden. Kan jaget gå på bekostning av samfunnsoppdraget som relevant utdanningsinstitusjon?

– Jeg syns ikke vi skal gå for langt i å sette utdanning og forskning opp mot hverandre. Vi trenger sterke forskere som underviser, og som ikke bare kan dele faktakunnskapen og den praktiske kunnskapen, men som har tankesettet som ligger bak forskningsbasert undervisning.

– Må man være et «ledende universitet i Europa» for å få til det?

– Å være et universitet som har høy faglig kvalitet på forskning og utdanning, er svært viktig. Det gjør at vi kan gi god utdanning til gode folk, og det gir oss muligheten til å samarbeide med de beste i verden. At vi er gode selv, er en forutsetning for å dra nytte av kunnskapen fra de internasjonale fagmiljøene.

– Midlertidighet er det evige tema. Hva gjør dere for de unge, midlertidig ansatte?

– Det må vi absolutt jobbe med, men det er et stort og vanskelig tema. Kan jeg tegne på tavla? Jeg er veldig glad i å bruke tavla.

Stølen tegner doktorgradsløpet via postdoktor til fast vitenskapelig stilling, men også andre løp, til fast ansatt forsker og til andre karrierer i arbeidslivet utenfor.

– Vi ønsker å utvikle en mer moderne stillingsstruktur, med flere faste forskerstillinger. Vi må bli flinkere til å kanalisere folk i riktig retning tidligere. Flere av doktogradskandidatene må gå raskere til arbeidslivet utenfor universitetet, og flere må gå til forskerstillingene. Får vi til det, sammen med tjenestemannsorganisasjonene, vil vi få til en redusering av midlertidigheten. Men enkelt er det ikke. Hadde det vært enkelt, hadde det vært gjort for lenge siden.

– Hvis du selv skulle blitt kanalisert i en annen retning, hvor ville du gått da?

– Jeg er fascinert av mye jeg, men en gang i tiden hadde jeg en liten gjesteopptreden i religionshistorie, og jeg har også studert japansk i Japan. Og jeg syns også statsvitenskap kunne vært spennende. Jeg tror jeg ville gjort det samme om igjen, gitt – men ikke nødvendigvis samme fag.

◆ AV AKSEL KJÆR VIDNES

ÅPEN TILGANG

ERSTATTER STØTTE

En ny ordning skal erstatte Forskningsrådets publiseringsstøtte til sentrale norske tidsskrifter i humaniora og samfunnsvitenskap, slik at de kan utgis med åpen tilgang. En publiseringskomité med representanter fra humsam-fagene vil velge ut hvilke tidsskrift som skal få støtte. Utgivere av tidsskriftene må melde sin interesse for å delta i ordningen i løpet av juni, melder Forskningsrådet, som skal dekke utgiftene sammen med forskningsinstitusjonene og Kunnskapsdepartementet.

INSTITUTT

Gigant i vest

■ Det går mot storfusjon i instituttsektoren på Vestlandet. Planen er å gjøre instituttene Uni Research, Christian Michelsen Research, IRIS, Agderforskning og Teknova til ett stort selskap. De ansatte reagerer på lite informasjon.

FOTO: JAN KARE WILHELMSEN/UIB

Universitetsdirektør ved UiB Kjell Bernstrøm (bildet) sier til På Høyden at fusjonen ikke vil få konsekvenser for de vitenskapelig ansatte, men at administrasjonen vurderes. Det er universitetene i Bergen, Stavanger og Agder samt Stiftelsen Rogalandforskning som eier instituttene.

MANGFOLD

Mobile forskere

■ – Den største delen av innvandrere i norsk akademia er såkalt internasjonale mobile forskere, sier seniorrådgiver ved NIFU, Hebe Gunnes, til Kifinfo.no. Det store flertallet av disse forskerne har flyttet hit på grunn av en vitenskapelig stilling, viser ny statistikk over mangfold i akademia fra NIFU og SSB. Tallene, som er fra 2014, viser at såkalt akademisk import utgjør 22 prosent av det totale forskerpersonalet, mens innvandrere med utdanning fra Norge og etterkommerne deres kun utgjør fire prosent.

FOTO: FLICKR/CC

HOLBERGPRISEN

Ønsker åpenhet

■ Sosiolog og førsteamanuensis ved Universitetet i Agder, Alf Gunvald Nilsen, vil at prosessen bak tildelingen av Holbergprisen skal bli mer åpen. Kandidater kan nomineres av vitenskapelig ansatte ved universiteter og forskningsinstitusjoner, men hvem som er nominert, og hvordan de vurderes, er hemmelig. Nilsen mener mer åpenhet hadde styrket prisens legitimitet, skriver På Høyden. Den internasjonale forskningsprisen gis til forskere som har utmerket seg innen humaniora, samfunnsvitenskap, juss og teologi.

SKJØNNLITTERATUR

Akademisk krim

■ Akademia har fått sin første krimroman, *Alma Mater*, skrevet fra et administrativt ståsted, ifølge Uniforum. Et lik i en fryser og en merittert akademiker fra Universitetet i Oslo som forsvinner, er blant hovedingrediensene i intrigen, som tar utgangspunkt i tildeling av penger til et senter for fremragende forskning det aldri blir noe av. Forfatter Gunnar F. Klinge har bakgrunn som forskningsadministrator ved Det humanistiske fakultetet ved UiO og er nå seniorrådgiver ved Høgskolen i Innlandet.

FORSKNINGSMIDLER

Broderhestefolket

■ Forskningsrådet og Norsk Hestesenter har inngått en samarbeidsavtale med den svenske stiftelsen Hästforskning om å støtte svensk-norske forskningsprosjekter om hesten og hestenæringen. Utllysningen er åpen for søknader fra samfunnsvitenskap og humaniora, veterinærmedisin, husdyrvitenskap og teknologi. Forskningsresultatene skal blant annet bidra til å finne nye områder for næringsutvikling, øke kunnskap og kvalitet i hesteholdet og forsterke relasjonen mellom hest, menneske og samfunn.

KJØNNBALANSE

Fremragende menn

■ For fjerde gang har Forskningsrådet gitt et utvalg forskningsmiljøer status som Senter for fremragende forskning. Men ingen av disse ti skal ledes av en kvinne alene. To ledes av en kvinne i samarbeid med en mann, resten har mannlige ledere. I forrige runde var kvinneandelen på 23 prosent. Prosessen forut for utnevnelsene må gjennomgås for å finne årsaken til ubalansen, sier professor Knut Liestøl, som leder Forskningsrådets program for kjønnsbalanse i toppstillinger og forskningsledelse til kinfo.no.

FOTO: FLICKR/CC

ABM-SEKTOREN

Vil registrere forskning

■ I den nye stortingsmeldingen for humaniora kommer det fram at regjeringen vil legge til rette for at forskning og andre relevante aktiviteter ved arkiver, biblioteker og museer (ABM) skal kunne registreres i databasen for forskning, Cristin. Hittil har det vært forbeholdt universitets- og høyskoleforskning, samt helse- og instituttforskning. Både Forskerforbundet og Museumsforbundet har lenge stått på for å få til en slik registrering for å synliggjøre bedre all forskning som foregår i ABM-sektoren.

FOTO: FLICKR/CC

FOTO: JERGEN SVARSTAD

– Det er fantastisk at det har blitt en slik global oppslutning for vitenskapsbasert politikk og avgjørelser, sa konferansier i Oslo, jusprofessor Beate Sjøfjell (bakfra).

AKTIVISME

FORSKERE I GATENE

Lørdag 22. april ble det arrangert Science March i over 500 byer verden over. Også i Norge tok forskerne til gatene, med rundt 1000 i Oslo, 400 i Trondheim og så mange som 110 i Longyearbyen, ifølge arrangøren. Også i Bergen, Bodø, Tromsø, Stavanger og Ny-Ålesund var det tog. Forskerne marsjerte for kunnskap og vitenskap. Bakteppet for marsjen er USAs nye president Donald Trumps fornektning av forskningsresultater og kutt i bevilgninger til forskning. Les mer på Forskerforum.no.

FORSKNINGSMIDLER

BI lykkes i EU

■ Handelshøyskolen BI har fått sitt første EU-prosjekt med koordinatorsansvar. Prosjektet Ps2Share skal undersøke den nye delingsøkonomiens påvirkning på samfunnet og hvordan den kan inkludere større deler av befolkningen, bli mer demokratisk og bærekraftig. Maktbalansen mellom aktørene skal også analyseres, opplyser Forskningsrådet. – BI har en klar intensjon om å bli mer internasjonal og å være en del av de europeiske forskningsaktivitetene, sier rådgiver ved høyskolen Ingrid Martine Håpnes.

FOTO: BI

Krisetid for amerikansk forskning

Trumps politikk rammer forskningen hardt. Nå reiser vitenskapsfolket seg i protest.

AV AKSEL KJÆR VIDNES

Politikerne i Washington D.C. kunne ikke unngå å gå glipp av demonstrerende forskere 22. april, men ikke alle mener marsj er metoden for økt forståelse.
Foto: Xinhua/Sipa USA/NTB Scanpix

Det var som om apokalypsen hadde inntruffet. Folk gikk rundt i en omtumlet tilstand. Folk holdt seg hjemme.

Apokalyptisk. En beskrivelse så erkeamerikansk som noen.

Slik omtaler vitenskapshistoriker Ben Franta stemningen på Stanford universitet i California da det utenkelige hadde blitt virkelighet. Donald Trump, en vitenskapsfornekter og tilsynelatende komplett utilregnelig rikmann, hadde blitt valgt til leder av den (tidligere) frie verden.

Angst

Når Forskerforum ringer over Atlanterhavet, er stemmene som svarer, beherskede, men merkbart urolige. Som når folk opplever krise, men ikke har bestemt seg for hvordan de skal reagere ennå. Joanne Carney, direktør for myndighetskontakt ved The American Association for the Advancement of Science (AAAS), sier rett ut at det er mye angst blant amerikanske forskere om dagen. AAAS er en av de eldste og største tverrfaglige vitenskapsforeningene i USA. Carney mener USA står midt oppe i et kulturelt skifte. Både i ord og handling har Trump og hans politiske tilhengere begynte å hakke løs på forskningen. Ett motangrep så vi 22. april, da forskere verden over tok til gatene i demonstrasjonen «March for Science».

Snur seg i graven

Demonstrasjonen svarer på at forskningsmiljøene i USA på kort tid har sunket til knes i usikkerhet og motstand. I de første dagene etter innsettelsen begynte Trump-administrasjonen å slette forskningsrapporter og data om klimaforandringer fra statlige nettsider, samtidig som statlig ansatte forskere ble ilagt munnkurv. De omstridte innreiserestriksjonene er

fortsatt en kampsak, men i ly av den debatten har spesialvisumet for høykvalifisert arbeidskraft, som inkluderer forskere, blitt endret. Der det tidligere kunne ta 15 dager å få visumet behandlet, vil det nå ta måneder. De administrative endringene er imidlertid småtterier sammenliknet med budsjettforslaget Trump la frem for Kongressen for en måned siden. Skulle det bli vedtatt, kan det føre til kraftig reduksjon i forskningsaktiviteten, og oppsigelser ved universiteter og forskningsinstitutter.

Den fryktede apokalypsen fra de første dagene etter valget har begynt å ta form av noe mer konkret.

Når Det hvite hus heller ikke har utnevnt en forskningsrådgiver, som presidenter flest holder seg med, sender det et tydelig signal om at forskning ikke er viktig. Lincoln ville snudd seg i graven – presidenten som opprettet vitenskapsakademiet National Academy of Sciences nettopp for å kunne be om uavhengige forskningsbaserte råd.

– Det er stor bekymring i det vitenskapelige miljøet. Det foreslåtte budsjettet legger opp til et drastisk kutt. Det kommer virkelig til å ta livet av en enorm mengde forskning, sier en av USAs mange fremstående forskere, Martin Chalfie. Han vant nobelprisen i kjemi i 2008. Til daglig er han professor ved Columbia universitet i New York, der han deltok i vitenskapsmarsjen med sin kone, som også er forsker.

– Forskningsmiljøet har visst i mange år at det gjøres forsøk på å sverte vitenskapen, men i stadig større grad begynner folk å ta til motmæle. Mobiliseringen for denne marsjen er bra, sier Chalfie.

Avgjørende finansiering

De fryktede kuttene i Trumps budsjettforslag er svimlende. 50 milliarder kroner tas fra National Institute of Health (NIH) og 13 milliarder kroner fra Environmental Protection Agency

– Min generasjon forskere er i ferd med å bli mer politisk engasjert, sier Ben Franta, stipendiat ved Stanford universitet.

Foto: Privat

(EPA). I tillegg foreslår Trumps administrasjon å kutte Energidepartementets forskningsprogrammer med nesten 17 milliarder kroner.

– Vi og mange andre organisasjoner har uttrykt bekymring for hva vi ser på som et kortsiktig syn på investeringer i forskning og utvikling. Det er tydelig at Trumps holdning til klimaforskning er veldig forskjellig fra konsensus i de vitenskapelige miljøene. Budsjettet viser også at klima ikke er prioritert, sier Joanne Carney i AAAS.

I motsetning til hva man kanskje kunne tro om amerikansk forskningsfinansiering, er den i stor grad basert på føderale midler. Carney anslår at rundt 60 prosent av universitetenes forskningsfinansiering kommer fra staten, og sier at både NIH og EPA har avgjørende betydning for tildelingen av forskningsmidler i USA.

Hvordan kunne det skje?

Peter Agre er direktør for Johns Hopkins Malaria Research Institute, og vant nobelprisen i kjemi i 2003. Han tror det kan ta tiår å rydde opp i det Trump kan forårsake i løpet av en valgperiode.

– Vi vet ennå ikke rekkevidden av vanskelighetene budsjettkuttene kan skape. Jeg vil ikke krisemaksimere, men Trump har initiert et budsjettforslag som vil skade amerikansk forskning alvorlig.

Han understreker at hans eget forskningsinstitutt gjør det godt i konkurransen om både

– Vi må søke rettferd i stedet for å opptre som en interesseforening for våre egne særinteresser.

SILVIO FUNTOWITZ, VITENSKAPSFILOSOF

Det hevdes at forskning står bak halvparten av verdiskapingen i USA etter andre verdenskrig. Nå frykter kunnskapsmiljøene nedgangstider for forskningen og samfunnet.

Foto: Erik McGregor/Sipa USA/NTB Scanpix

statlige og private forskningsmidler, men at budsjettkuttet til NIH kan få ringvirkninger også for dem.

– Jeg håper vi vil overleve, men det kan hende vi er nødt til å redusere vår virksomhet. Det vil i så fall forsinke våre fremganger i malariaforskningen, og liv blir satt på spill.

Tonen er dystre, og Agre blir ikke lystigere av å tenke på alle små handlinger Trump foretar seg som kan få store og langsiktige konsekvenser. Å ansette klimafornektende til å lede nevnte Environmental Protection Agency, ja, det er som å sette reven til å passe hønehuset, sier han. Nylig godkjente EPA under sin nye ledelse et insektmiddel, chlorpyrifos, som Obama-administrasjonen ønsket å forby. Det er brukt på 40 000 gårder i USA, til tross for at det kan føre til hjerneskader. Frykten blir til alvor hvis giften når drikkevannet til folk.

– Miljødelegasjoner kan ta tusenvis av år å gjenopprette. Hvis grunnvannet blir forurenset, er det for overskuelig fremtid, sier Agre.

Han sier folk er motløse i møte med Trumps politikk.

– Hvordan kunne en kunnskapsrik kandidat tape mot en skuespiller som spyrr ut nonsens? Hvordan kunne dette skje på et så sent tidspunkt i amerikansk historie, spør Agre.

Vitenskap og tro

På Stanford sitter den unge forskeren Ben Franta hakket mindre undrende over akkurat

det. Han er utdannet fysiker fra Harvard og er nå doktorgradsstudent i vitenskapshistorie.

– Selv vokste jeg opp i et veldig ruralt område i Iowa i Midtvesten. Jeg kjenner mange som stemte for ham, selv i min egen familie. Jeg var ganske opprørt, men ikke sjokkert.

Franta forsker på klimapolitikk, og ser konflikten om klimaendringene som et godt eksempel for å forstå hva som skjer med vitenskapens stilling i USA nå. Han anser at *vitenskapelige oppfatninger* har kommet i konflikt med *sosiale oppfatninger*. Mens vitenskapelige oppfatninger er gjenstand for den vitenskapelige metoden, er sosiale oppfatninger ideer som uavhengig av om de er sanne, deles av en gruppe mennesker. Når slike konflikter oppstår, går det gjerne ut over vitenskapen, og som vi ser nå, kan politikere bruke konfliktene til sitt eget formål.

– Den vitenskapelige oppfatningen om klimaendringer er ikke ny, men da den entret den offentlige sfæren, kom den i konflikt med sosiale oppfatninger, som ideen om uregulerte markeder, sier Franta.

– Og som vi vet, troen på det frie markedet er en oppfatning som har veldig sterkt grep om den amerikanske kulturen, og som ble forsterket av den kalde krigen, sier Franta.

Noen må dø

Han viser til to studier av akkurat dette konfliktfylte forholdet mellom aksept av klimaendringer og troen på det frie markedet. En

studie av Heath og Gifford (2006) og en studie av Levandowsky, Oberauer og Gignac (2013) konkluderer at tilhengere av det frie markedet oftere vil avvise klimaendringer. Sistnevnte studie går i tillegg et hakk videre og finner at markedsliberalister i større grad tviler på andre vitenskapelige konklusjoner også, som at Hiv forårsaker Aids eller at røyking forårsaker lungekreft.

Konflikten oppstår på grunn av en slags kognitiv dissonans, mener Franta. Der som man tror på menneskeskapte klimaendringer, må konsekvensen være strengere reguleringer. Det er vanskelig å akseptere for amerikanske markedsliberalister, så i stedet for å ta konsekvensene av vitenskapsmiljøenes konklusjoner, fornekter de dem.

– Det er veldig interessant. Men det er ikke første gang vi ser denne konflikten mellom vitenskapen og sosiale oppfatninger, sier Franta og viser til da heliosentrismen (den etter hvert ganske så anerkjente vitenskapelige oppfatningen av at jorden roterer rundt solen og ikke omvendt) og autoritetene i den katolske kirken kom i konflikt på 1600-tallet. Aksepten vant frem etter hvert, men det tok lang tid.

– Det er jo deprimerende, for det kan ta generasjoner før en sosial oppfatning endres og kommer på linje med den vitenskapelige oppfatningen, sier Franta.

– Hva betyr det for dagens vitenskapskonflikter?

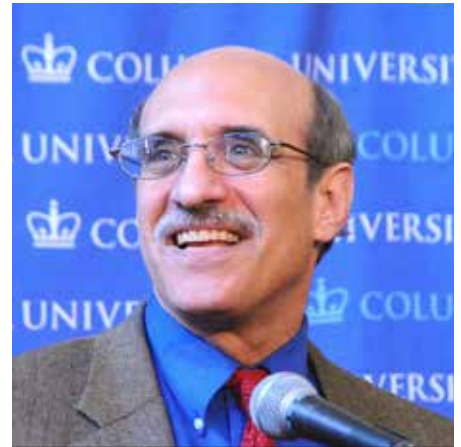
– Vi bør gjøre en bedre jobb med å dele kunnskapen vår, uten hybrid, sier nobelprisvinner Peter Agre.

Foto: Erik Norrud

– Statlig finansiering av grunnforskning er en kontrakt som har fungert godt i USA.

Nå blir den utfordret, sier AAAS-direktør Joanne Carney. Foto: Stephen Waldron/AAAS

– Det finnes mennesker med makt som vil ignorere informasjon. Vi må alltid kjempe mot det, sier nobelprisvinner Martin Chalfie. Foto: Eileen Barroso/Columbia University

– Jeg vet ikke. Men historisk sett vinner vitenskapen til slutt. Men det er en utfordring at folk ikke vil tro på vitenskapen når vitenskapen motsetter seg folks oppfatninger. Folk endrer veldig sjelden oppfatning når det gjelder hvordan de ser verden. De dør, og så har barna deres litt endrede synspunkter. For eksempel ser vi at unge republikanere i større grad enn eldre tror på klimaendringer. Det er håpefullt.

- Men noen må dø først?
- I bunn og grunn, ja.

Den store frykten

For mange amerikanske forskere har i så fall døden aldri sett lysere ut. Men bak dette skjøre håpet for fremtiden lurer den store frykten: At Trump ikke bare er noe som skjer her og nå, men noe som vil føre til uopprettelig skade. At alt han representerer, ikke bare skal forgifte naturen, men grunnvannet i vår kultur.

På en telefonlinje til en spansk landsby får vi tak i den argentinske vitenskapshistorikeren Silvio Funtowicz. Han er professor II ved Universitetet i Bergen, og er best kjent for å ha introdusert begrepet postnormal vitenskap i 1990 sammen med Jerome R. Ravetz. Begrepet beskriver mye av dagens forskning som foregår under et særskilt sett av forutsetninger: usikre fakta, konflikt mellom grunnleggende verdier, mye som står på spill og at det haster med å ta beslutninger. Konflikten om klimaendringer passer godt inn, men der Ben Franta tror at vitenskapen vinner, er Funtowicz mer avvålt.

– Jeg ville ikke vært så optimistisk. Du må forstå dette: Vitenskapen har blitt forandret.

Funtowicz anser at det har eksistert to former for legitimitet i de vestlige nasjonalstatene: demokrati og vitenskap, eller verdier og fakta. Tidligere fungerte disse to ideologiske innfallsvinklene godt sammen, og samspillet førte til store fremganger for selv små nasjoner.

Men noe har skjedd etter andre verdens-

krig. Vitenskapen har fått stadig større definisjonsmakt, og folks verdier har blitt underminert av vitenskapen. Det er ikke nødvendigvis bare bra, mener Funtowicz. Han tror Brexit og Trump er politiske svar på denne utviklingen, der stadig flere vanlige folk oppfatter at vitenskapen ikke er der for dem, men er der for seg selv. Ja, for hva hjelper det at vi lever lenger når robotene tar jobbene våre?

Skjør sivilisasjon

– Nå ser vi forskere som marsjerer for vitenskapen og tar politisk stilling, men i hovedsak forsvarer de bare visse privilegier. Problemet er bredere enn konflikten mellom vitenskapen og demokratiet. Det er en krise både i vitenskapen og i demokratiet. De to benene som holdt den moderne, siviliserte europeiske staten oppreist, skjelver, sier han.

Der forskere som Ben Franta, Peter Agre og Martin Chalfie støtter vitenskapsmarsjen og ønsker å nå ut til folk, satse på utdanning og kommunikasjon, mener Funtowicz forskere bør gå i seg selv, slutte å være nærsynte og gå i gang med de store samfunnsutfordringene.

– Første skritt er å løse problemene innenfor vitenskapen. Det beste forskere kan gjøre for å bidra til demokratiets levedyktighet, er å reflektere over hvordan vi havnet i de problemene vi har i dag. Vi må se på hvordan vi kan bli en mer integrert del av samfunnet som helhet, se på hva behovene i demokratiet er. Vi må søke rettferd i stedet for å opptre som en interesseforening for våre egne særinteresser.

Funtowicz er kanskje den mest deprimerende personen å snakke med om dette. På spørsmål om vi har noe å frykte fra en vitenskapsfornekter som Trump, svarer han at vi har vel så mye å frykte fra vitenskapen. Hvis Trump truer vår sivilisasjon, er det sivilisasjonen som er skjør i utgangspunktet. Det var jo ikke helt det vi ville høre, men kanskje er det det som er sant. Vitenskapen vinner, men da

taper vi kanskje alt.

– Vi kommer til å finne ut av hvordan vi skal overleve, sier Funtowicz trøstende: – Men vi må erkjenne at de fleste problemer ikke har løsninger, og at de fleste komplekse samfunn kollapser.

Så er det der vi er? Apokalypse, liksom? Nå?

– Dette er et viktig øyeblikk i vår sivilisasjons historie, sier han. – Men utfallet er åpent. ■

Opplever du kunnskapsforakt i Norge?

FOTO: STORINGET

KRISTIN VINJE
stortingspolitiker (H)
og forsker

– Nei, men jeg opplever ikke alltid samsvar mellom logikk og politikk. Man må utfordre politikere til å diskutere ut fra kunnskap, men det går også andre veien: Iblant sklir forskere over i syning i stedet for å argumentere på bakgrunn av sin forskning.

FOTO: OLA SÆTHER

KRISTIAN GUNDERSEN
professor ved UiO

– Kanskje ikke kunnskapsforakt, men antiintellektualisme og mangel på respekt og interesse. Politikere er ikke interessert i kunnskap, men i den kunnskapen som tjener dem.

FOTO: CICERO

ELIN LERUM BOASSON
førsteamanuensis ved UiO

– Nei, mer kunnskapsforvirring. I klimapolitikken er det spørsmål om hvilken kunnskap som skal telle og ikke. Utfordringen er av et omfang som krever så dyptgående endringer at ingen vet hvordan det skal løses.

VERDEN

SAMMEN MOT FALSKE NYHETER

En global allianse av teknologiske bedrifter og akademiske institusjoner har gått sammen om å bekjempe spredningen av «fake news». Navnet på den nyopprettede organisasjonen er The News Integrity Initiative, som har mottatt 120 millioner kroner i oppstartsmidler fra blant andre Facebook, Ford Foundation og Mozilla. Organisasjonen skal finansiere forskning og prosjekter for å øke forståelsen av journalistikk.

FINLAND

Anbefaler studieavgift

Forskningsinstituttet for finsk økonomi (ETLA) har presentert et forslag om å innføre studieavgifter for studenter fra Finland og EU. Fra før har Finland innført studieavgifter for studenter fra land utenfor EU. ETLA mener studieavgift må innføres for å kompensere for statens kutt i forsknings- og utdanningsbudsjettene de siste årene. Regjeringen avviser forslaget, skriver Helsinki Times.

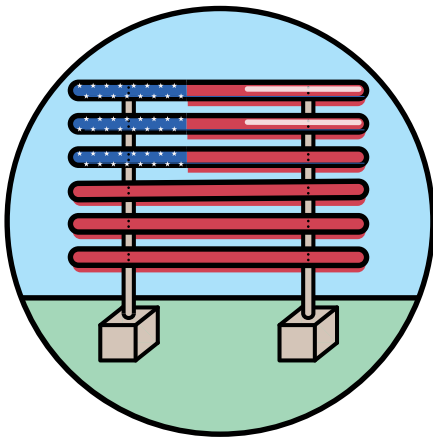
DANMARK

Demonstrerer mot utdanningstak

Danske studenter kjemper fortsatt mot en lov som ble innført i desember, skriver Universitetsavisen ved Københavns universitet. Like før påske arrangerte flere student- og ungdomsorganisasjoner en demonstrasjon i hovedstaden mot det såkalte «uddannelsesloftet», eller utdanningstaket: en lov som hindrer studenter å begynne på en ny utdanning dersom de allerede har fullført en utdanning på samme eller høyere nivå. Den kontroversielle loven er innført for at staten ikke skal bruke penger på studenter som allerede har en utdanning.

FLICKR/CC

USA

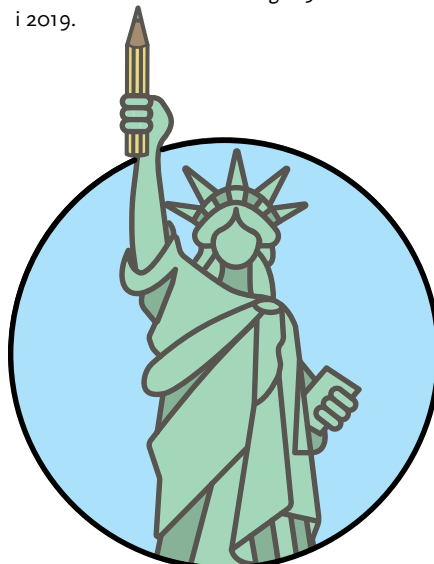
Stopper iranere

Flere hundre iranske studenter som har fått studieplass i USA til høsten, kan bli nektet adgang på grunn av president Donald Trumps innreiseforbud, frykter amerikanske universiteter. Også forskningsprosjekter kan bli rammet hvis doktorgradsstudenter blir nektet innreise, skriver nyhetsbyrået AP. Foreløpig har innreiseforbudet for immigranter fra Iran, Sudan, Somalia, Libya, Syria og Yemen blitt stanset av domstolen, men det er fortsatt usikkert om Trump vil anke eller utstede nye ordre.

USA

Først med gratis utdanning

Staten New York blir den første i USA til å tilby gratis høyere utdanning for studenter fra middelklassen, rapporterer CNN. Studieavgiften blir betalt av staten for to- og fireårige utdanningsløp ved offentlige høyskoler (college), for studenter fra familier med samlet husholdningsinntekt på under 100 000 dollar (860 000 kroner). Inntektstaket vil bli hevet til 110 000 dollar neste år og 125 000 dollar i 2019.

CANADA

Får USAs studenter

Som vi har meldt tidligere, opplevde canadiske universiteter plutselig økt interesse fra amerikanske studenter like etter valget av Donald Trump. Nå viser nye tall at også andre internasjonale studenter ser ut til å søke seg til Canada fremfor USA. Mens 39 prosent av amerikanske universiteter rapporterer om en nedgang i søknader fra internasjonale studenter, melder flere canadiske universiteter om kraftig oppgang i søknadene, på mellom 20 og 40 prosent.

STORBRITANNIA

Hen, ikke han?

■ Kjønnnet språk ved universitetene debatteres i Storbritannia for tiden, etter at det ble kjent at Universitetet i Hull oppfordret studenter til å bruke kjønnsnøytralt språk. I et emne i religiøs aktivisme hadde studentene fått beskjed om at de kunne bli trukket i karakterer ved bruk av «kjønnsensitive formuleringer». Flere universiteter oppfordrer til kjønnsnøytralt språk, men dette er første gangen karakternedsettelse har blitt brukt som virkemiddel, skriver The Telegraph.

FILICKR/CC

FOTO: PRIVAT

Studenter i Budapest demonstrerte mot mulig nedlegging av et universitet.

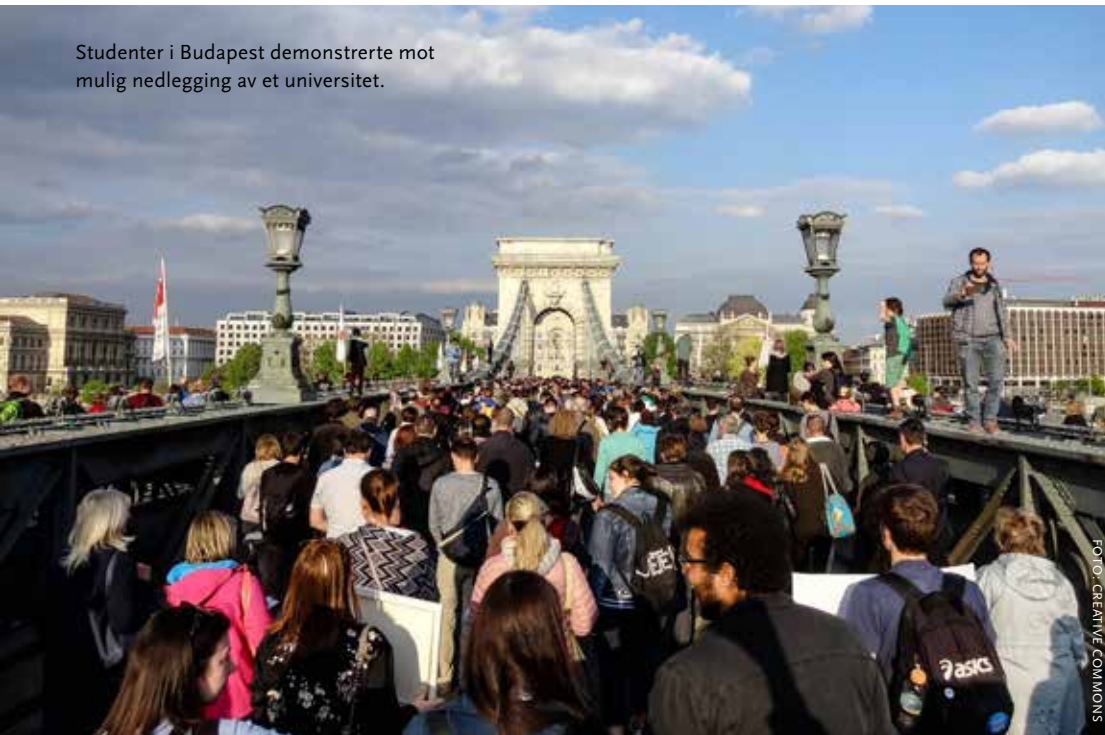

FOTO: CREATIVE COMMONS

UNGARN

VIL STENGE UNIVERSITET

President Viktor Orban krever diplomatiske samtaler med USA dersom det privateide Central European University skal unngå å bli stengt. Universitetet er eid av den ungarskamerikanske milliardæren George Soros, og en ny lov forbyr utenlandske universiteter å operere i landet uten særskilte avtaler. USA mener de ikke har noe med et privat universitet å gjøre, og har nektet samtaler om temaet. Både USA og EU har kritisert Orbans regjering for å ville legge ned universitetet, skriver Bloomberg News.

SVERIGE

Macchiarini-varsler frikjent

■ Etter nesten tre år har Karolinska instituttet frikjent forskeren Karl-Henrik Grinnemo for mistanken om plagiat og vitenskapelig uredelighet, skriver Läkartidningen. Grinnemo var en av varslerne som advarte mot forskningsfusker i Paolo Macchiarinis arbeid ved Karolinska. Han ble da selv møtt med påstander om fusk for å ha brukt Macchiarinis data i en forskningssøknad, og ble dømt av universitetet for uaktsomhet, men ikke for uredelighet. Den nye ledelsen har fulgt rådet til en ekspertgruppe og opphevet denne vurderingen.

DANMARK

Trekker innblanding

■ Danmarks regjering trekker forslaget om at regjeringen skal utnevne styrelederne ved universitetene, skriver University World News. Det kontroversielle forslaget møtte sterk motstand fra danske universiteter og fagforeninger, som mente det brøt med prinsippet om «en armlengdes avstand». I stedet foreslår regjeringen et kompromiss der universitetene innstiller på styremedlemmer, og hvor departementet er én av flere instanser som er med på den endelige valgprosessen.

Å fordype seg i Gud og partikkelfysikk er to sider av samme sak, ifølge Katarina Pajchel.

GRUNNLEGGENDE BESTANDDELER

Nonne og fysiker **KATARINA PAJCHEL** i samtale med Bår Stenvik
Foto: Erik Norrud

Katarina Pajchel¹ er en ganske alminnelig fysiker, som har jobbet med det prestisjetunge CERN-prosjektet ATLAS i Sveits², og som nå arbeider med ganske alminnelig undervisning av framtidige naturfaglærere ved Høgskolen i Oslo og Akershus³. På lærerrommet snakker hun om ganske alminnelige realfag-ting med sine kolleger, og går i ganske alminnelige klær. Når hun kommer hjem, skifter hun til hvit ordensdrakt og slør. Pajchel er nemlig også nonne ved Sankta Katarinahjemmet i Oslo⁴.

– Vi bruker nonnedrakten så mye vi kan til daglig, for å vise at vi representerer noe mer enn oss selv. Men fra dag én på universitetet brukte jeg vanlige klær. Ikke for å skjule noe, men for å vise at jeg er der for å gjøre en jobb, ikke primært for å forkynne. Når folk får høre at jeg er nonne, kan de si ting som «Jammen, du er jo helt vanlig!» Og da sier jeg tusen takk!

Pajchel forteller at hennes kolleger, som kjente til søstertilværelsen hennes, ble formelig oppgitt da det kom for en dag at hun jogger: «Selv nonner løper nå, altså – jeg tenkte at det var siste skanse!»

1 Født 1974 i Warszawa, flyttet til Bergen som niåring. Studerte fysikk ved Universitetet i Bergen og Det jagellonske universitetet i Krakow. Har vært ved Katarinahjemmet siden 1999, avla evige løfter i 2005, og ble doktor i partikkelfysikk ved Universitetet i Oslo i 2010. Har jobbet i flere år med ATLAS-prosjektet ved CERN i Sveits. Nå arbeider hun ved grunnskolelærerutdannelsen ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

2 CERN er hjemmet til «The Great Hadron Collider», en gigantisk testbane for partikkelfysikere. ATLAS-prosjektet, der Pajchel har deltatt, prøver ifølge hjemmesiden å besvare spørsmål som: «Hva er materiens grunnleggende byggesteiner? Hva er naturens fundamentale krefter? Kan det ligge en større symmetri bak universet vårt?» Det er dessuten et av de største samarbeidsprosjektene i fysikkens historie, noe som appellerer til Pajchels glede ved å være «del av noe større»: Publikasjonene derfra kan ha over tre tusen medforfattere.

3 Om CERN-jobben framstår som mindre alminnelig enn alt det andre her, beskriver Pajchel overgangen til HiOA etter fire år som postdoktor som ganske alminnelig: Få muligheter fantes i Oslo, og flytting var vanskelig av personlige grunner. Hun opplever for øvrig formidling av grunnleggende fysikk som givende og meningsfullt, og «synes det burde gå en rød tråd fra den barnlige nysgjerrigheten til den høyt teknologiske forskningsfronten».

4 Sankta Katarinahjemmet ligger på Majorstuen i Oslo. Det ble opprinnelig grunnlagt av franske katolske dominikanersøstre i 1928. I dag er det bosted for søstrene selv, samt noen studenter og gjester.

– Man får litt gåsehud når man ser hvilken rolle matematikken spiller for å forstå naturen.

Pajchel tilegnet seg sin katolske barnetro i Polen, der hun vokste opp i en «nerdete familie» full av ingeniører og naturvitere.

– Vi bodde i et stort familiehus, og jeg brukte å våkne tidlig og gå ned til min farmor, som var geolog. Der stiftet jeg bekjentskap med paleontologiske navn og fikk sitte og fargelegge geologiske kart. Farmors lidenskap for sitt fag var et forbilde.

Pajchels far fikk jobb ved Universitetet i Bergen og tok med familien dit da hun var ni, og da hun gikk på videregående skole i samme by, var både realfag og klosterlivet blant flere aktuelle framtidsplaner.

– Jeg var skolelei og nede i en dump, men så gikk det et lys opp for meg: at både studiene og klosterlivet er noe man ikke gjør bare for sin egen del, men også for andre. På den ene siden å søke kunnskap og formidle det videre, og på den andre: fordype seg i Gud og gi det videre.

Slik Pajchel framstiller det, har nonnelivet og det vanlige familielivet mange likheter.

Andre må hente i barnehagen, men hun må skynde seg hjem til *vesper* (aftenbønn) og andre forpliktelser, og hun får den samme forståelsen – ordenen er jo familien hennes.

– Den grenseoppgangen mellom jobb og familie – hvor mye kan man reise, kan man sitte oppe om kveldene, kan man jobbe i helgene? – det kjenner vel *mange* forskere seg igjen i.

Samtidig poengterer hun at det er noe som er radikalt forskjellig med å velge klosterlivet.

– Det er greit at vi går i vanlige klær, jogger og griller – men jeg avlegger faktisk også et lydighetsløfte.

Pajchel har stilt seg til kirkens disposisjon resten av sitt liv. Hennes forskerinntekt går til Katarinahjemmets felleskasse, og selv om de hjelper henne så hun for eksempel får midler til å reise i forbindelse med forskning, kan det også komme en dag da hun får beskjed om å gjøre noe annet.

– Andre har tatt mer ansvar ved Katarinahjemmet for at jeg skal

ha friheten til å forske, og det kan komme en dag da det blir min tur til å ta en tårn. Jeg har sluppet litt taket i eget liv, og det er ganske motstrøms i dagens samfunn. Det ligger en viss askese i det, men også frihet – ikke en udefinert grenseløs frihet fra ansvar, men en frihet til å tjene, og til være der for andre.

Pajchel er godt kjent med det konfliktbildet en del kjente ateister setter opp mellom religion og vitenskap – hun har studert sin Dawkins.

– Man må lese seg opp på motstanderen og kjenne hans argumenter, sier hun med et smil. – Det var et godt dominikansk prinsipp i middelalderen også, med kjetterbevegelsen.

Pajchel mener at både kreasjonister – kristne som forklarer artenes opprinnelse med bibelfortellinger – og ateister som Richard Dawkins – som aviser religionens berettigelse – gjør noen av de samme feilene på hver sin side av debatten.

– De prøver å bruke kunnskap fra hvert felt på å besvare spørsmål man ikke har grunnlag for: Kreasjonismen besvarer naturvitenskapelige spørsmål ut fra skrifter og åpenbaring, mens ateismen prøver å besvare metafysiske spørsmål på grunnlag av naturvitenskap. Dawkins mener at naturvitenskapen har forklart alt, og har gjort religionen overflødig og irrelevant.

– Men naturvitenskapen har tatt over rollen med å forklare mange naturfenomener som religionen tidligere hadde monopol på, som skapelsen?

– Rowan Williams, tidligere leder av den anglikanske kirke, sier at noe av uenigheten handler faktisk om hvor langt bak, hvor *dypt* vi ønsker å gå. Når det gjelder evolusjonen og *Big bang*, spør ikke religionen så mye *hvordan*, som *hva er meningen* med det hele? *Hvorfor finnes det noe, snarere enn ingenting?*

– Fysikeren Lawrence Krauss har skrevet en bok med det navnet, der han mener at også det spørsmålet nå er besvart av vitenskapen?

– Ja, det er alle disse argumentene som gjør Gud «arbeidsledig». Stephen Hawking har også skrevet en bok der han sier at fordi vi har gravitasjon, både kan og vil universet starte av seg selv fra ingenting – vi trenger ikke Gud til å tenne luntene. Men hva menes med *ingenting*? Både Hawking og Krauss forutsetter at det finnes naturlover i utgangspunktet. Og hvem skapte *dem*?

Den katolske kirken har en positiv innstilling til å samle kunnskap om naturen, sier Pajchel. Skaperverket er Guds uttrykk, og ved å studere dets hemmeligheter, får man også innsikt i Gud.

– Thomas Aquinas kalte det naturteologi – en naturlig åpenbaring. For mennesket er skapt i Guds bilde.

– I min barneskoleversjon betyr det at han ser ut som oss – en mann oppi skyene?

– Nei, men der kommer en dypere innsikt fra middelalderen, at Guds vesen også er fornuft, orden og lovmessighet. Som årstidenes gang. Hadde naturen vært resultatet av vilkårlighet og lunefulle guder, måtte vi studert kaffegrut, men nei, naturen er rasjonell og fornuftig.

– Som i naturlovene og de fysiske prinsippene?

– Ja, og mennesket har en kapasitet i fornuften – som vi deler med Gud – til å avdekke og forstå denne ordenen.

– Men det er jo også kaos i naturen, som i tilfeldige mutasjoner?

– Ja, for Gud gir også naturen en genuin frihet til å utvikle seg, og naturen følger sine lover.

Evolusjonsbiologen Stephen Jay Gould har i et kjent essay beskrevet religion og vitenskap som «ikke-overlappende magisteria», to ulike kunnskapsområder – som dermed ikke er i konflikt. Filosofen Richard Rorty er enig i at det ikke er en selvmotsigelse å være både forsker og religiøs, men han foretrekker en annen metafor, i stedet for *områder* kaller han tradisjonene ulike *verktøy* med ulikt formål: Vitenskapen er bedre til å forutsi naturlige prosesser, mens religion er nyttig for å skape sosial og personlig mening.

– Hvilket bilde foretrekker du?

– Jeg synes Goulds modell er et godt skritt på veien for å rydde opp i

– Hawking og Krauss forutsetter at det finnes naturlover i utgangspunktet. Og hvem skapte *dem*?

hvilke spørsmål som stilles av religionen og vitenskapen. Rorty burde jeg nok lese meg opp på, for verktøy-bildet er godt – du finner ikke meningen med livet ved hjelp av et mikroskop.

Et ord Pajchel stadig kommer tilbake til, er helhet, og hun ser det som sentralt innenfor begge sine disipliner.

– Jeg tenker på sannhetskriterier og koherens – hvilken anskuelse gir mening eller kan integrere flest mulig fakta? I naturvitenskapen har vi større tiltro til en teori jo større forklaringskraft den har. På samme måte kan vi i religionen snakke om hvilket gudsbilde som klarer å skape størst mulig helhet og mening i mitt register av kunnskap, slik jeg oppfatter naturen, menneskelige relasjoner og samfunnsliv?

– Mener du at vitenskapen skaper koherens i en universell modell man kan bruke for å forklare verden – mens religion skaper koherens og forklaringskraft for deg som menneske?

– Absolutt, og det vil spille på det intellektuelle, rasjonelle og dypere på personlige relasjoner. Men det handler fortsatt om hva som skaper størst mulig helhet og mening i tilværelsen.

I boka *Tro og vitenskap – sammenheng eller sammenstøt* (2006) ble Pajchel intervjuet sammen med astrofysikeren Øystein Elgarøy, som den gang delte oppfatningen om at de to sfærene ikke sto i konflikt. I motsetning til henne har Elgarøy senere forlatt religionen, fordi han ikke lenger kunne forsvare den rasjonelt som hypotese. Hans eksempel viser at rasjonaliteten også kan lede bort fra religionen.

– Innenfor den teologiske versjonen av rasjonalitet synes det gitt at den aldri kan lede ut av kristendommen? Man kan ikke ende opp med at andre hypoteser fra fysikken eller hinduismen gir en bedre helhet og mening?

– Ja, en tenker at sannheten er én, og all sannhetssøken leder i prinsippet mot samme mål, så det kunne påpekes som en «svakhets» at jeg snakker ut fra en kristen tradisjon. Men det som styrker min overbevisning, er at en finner elementer av samme forståelse i andre religioner, og – som nevnt – at kristendommen gir denne samlende rammen, både for kunnskap og væren. Jeg kan kjenne igjen elementer i andre religioner, særlig de mystiske tradisjonene: i sufienes bønnetradisjon som gjennomsyrrer hele dagen, eller i buddhistisk klosterliv, der man møter en del dype allmennmenneskelige elementer. Jeg tror vi forflater mennesket når vi tenker *enten-eller* når det gjelder rasjonalitet og tro: *Enten tenker du eller så tror du, enten er du rasjonell eller troende*. Da kutter man en del av det menneskelige registret. Vi er ikke bare rasjonelle, og jeg tenker at kanskje religionens område er mer det poetiske. Ja, du har teologien med rasjonell argumentasjon og idealet om å uttrykke seg presist – men så er det den andre, mer poetiske, mystiske veien, der man møter mysteriet.

– Der har vel også forskningen meldt seg på, med undersøkelser av prosessene bak meditasjon, bønn og mindfulness, og kunstig stimulering av hjerneregioner forbundet med religiøse opplevelser⁵?

– Sånn sett er det kanskje litt fusk at jeg driver med fysikk, der er det enklere. Når du kommer til bevissthetsfilosofi – hva det er som foregår i knotten på oss – er det jo fortsatt mange uavklarte spørsmål om forholdet mellom religion og vitenskap. Hvor dypt kan vi forklare menneskets uransakelige liv med det fysiologiske? Langt på vei er vi resultatet av det som skjer i hjernen og kjemien, men jeg holder fast på et ikke-reduserbart element. Det finnes områder i mennesket som ikke lar seg forklare til bunns.

5 For eksempel professor Michael Persingers kontroversielle eksperimenter, der han hevder å kunne frambringe «religiøse opplevelser» med en elektromagnetisk «hjelme».

– Min tro er både en motivasjon for å fordype seg i naturvitenskap og en tolkningsramme, sier Katarina Pajchel. Her er hun i sitt eget kloster, Sankta Katarinahjemmet i Oslo.

Da Pajchel disputerte i 2012, var det over emnet «Search for Supersymmetry in Multi-lepton final states with the ATLAS detector and Related Challenges».

– **Har noen av de tingene du har studert, som sånne lepton-tilstander, gitt deg noe som religiøst menneske?**

– Hm. Av og til, når jeg sitter med disse ligningene, og så, etter fire-fem sider med utregninger går det opp, da ... wow! Man får litt gåsehud når man ser hvilken rolle matematikken spiller for å forstå naturen.

– **Så storheten ligger ikke så mye i de konkrete tingene du finner ut, men at de kan finnes ut, og måten du gjør det på?**

– Ja, jeg søkte meg mot partikkelfysikk fordi man der finner de underliggende naturlovene, og de mest mulig generelle beskrivelsene.

Kanskje kan noe av denne gleden ved å avdekke naturens orden føres tilbake til de geologiske kartene hun fargela som lita jente? Og fra barndommens fargestifter er det også fristende å trekke en linje til en del av det religiøse livet hennes: ikonmaling.

– Jeg var så heldig å få lære det fra en søster her. Det er en veldig gammel kunstform, og selv om en selvfølgelig setter et personlig preg, så handler det om bestemte motiver som man faktisk skal følge, du går inn i noe som er større enn deg selv – akkurat det er jo noe som

– **Både studier og klosterlivet er noe man gjør ikke bare for sin egen del, men også for andre.**

går igjen i livet mitt. Ikoner har først og fremst et teologisk budskap, å male er egentlig bønn. Men selv om ikonkunsten er et religiøst uttrykk, tror jeg mange kjenner igjen ønsket om å spille på andre strenger i seg, om det er musikk, poesi eller noe annet. Jeg tror vi trenger de fristedene. Man er så opptatt av ord og begreper hele dagen, og da er det godt å kunne sette seg med et bilde og la ordene stilne, bare tenke farge og form. Det er en veldig hvile i det. For meg er det en del av den samme eksistensielle helhetssøken.

– **Som innen vitenskapen, innen religionen og på det personlige planet?**

– Ja, det er en rød tråd, en dyp undertone. ■

Kunst i UD's teneste

Politiske og økonomiske interesser er viktigast når UD promoterer norsk kunst i utlandet. Men ingen snakkar høgt om det.

AV JOHANNE LANDSVERK

Frå opninga av Nasjonalmuseets utstilling på Venezia-biennalen i 2014. F.v.: dåverande avdelingsdirektør i UD Ole Terje Horpestad, dåverande statssekretær i UD Morten Høglund og Nina Berre, avdelingsdirektør ved Nasjonalmuseet – Arkitektur. (Foto: Annar Bjørgli/Nasjonalmuseet)

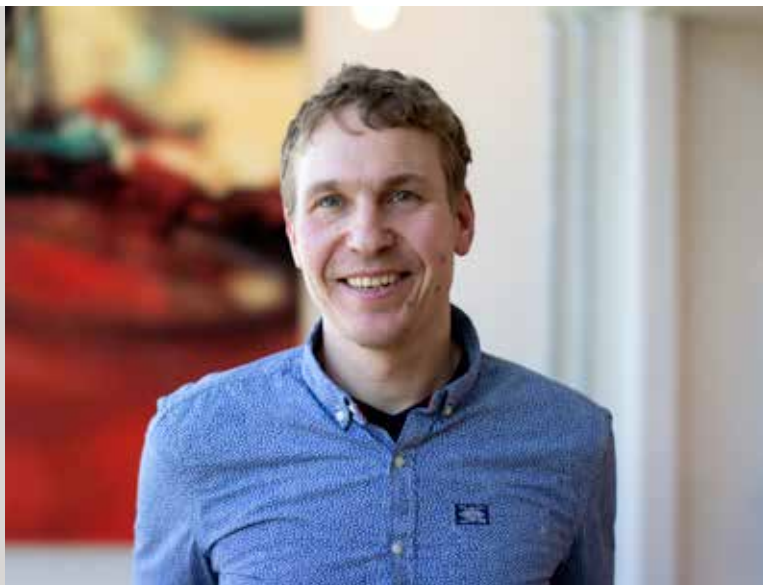

PROSJEKT:
den kulturpolitiske verksemda til
Utanriksdepartementet

FORSKAR:
Ola K. Berge ved Telemarksforskning

METODE:
intervju og deltakande observasjon

UUNNVERLEG VERKTØY:
ny teknologi, som iPhone og iPad

– Kunsten som representant for det norske er viktig for UD med tanke på å løfte fram næringsinteresser, seier Ola K. Berge. (Foto: Johanne Landsverk)

Kunst er ei vare som skal seljast. Ein slik ideologi er vel typisk for Høgre/Frp-regjeringa? Men det same tankegodset har også prega den raudgrøne kulturpolitikken på utanriksfeltet, der Utanriksdepartementet (UD) bruker kunst for å promotere norske økonomiske interesser.

– Når det gjeld marknadstankegangen til UD på kulturfeltet, er det liten forskjell på raudgrøn og blåblå regjering, seier forskar Ola K. Berge ved Telemarksforskning.

Han har skrive doktorgradsavhandling om den kulturpolitiske verksemda til UD, som han skal forsvare ved Høgskulen i Sørøst-Noreg.

I prosjektet har han sett på korleis UD forstår og utøver kulturpolitikk i utanrikspolitiske samanhengar.

– UD prøver å tone ned dei instrumentelle målsetjingane, nemleg at kunst og kultur blir brukt politisk for å fremje norske interesser. Heller ikkje kunstorganisasjonane som administrerer støtteordningane, er opptekne av å snakke om dette, seier Berge.

Kritikk mot UD

I Noreg er kulturpolitikken fordelt mellom to departement. Kulturdepartementet har ansvaret for Noreg og Norden, medan UD har ansvar for all annan internasjonal kulturpolitikk. Før 2000 forvalta UD sjølv midlane til utlandskultur, og departementet valde ut kva kunst som skulle til utlandet.

– Typisk for tidlegare tider var å sende Kjell Bækkelund til utlandet for å spele Grieg. Men etter kvart kom det kritikk av ordninga. Diplomatarne i UD mangla fagkompetanse til å gjere slike utval, og då UD sjølv stod for utvalet, vart dei politiske og økonomiske målsetjingane

lagde til grunn, ikkje dei kunstfaglege. Denne kritikken sit nok i enno, meiner Berge.

I 2000 vart ansvaret delegert til sju organisasjonar innan kunstfelta musikk, biletkunst, kunsthandverk, design og arkitektur, scenekunst, film og litteratur (så faktaboks). Desse organisasjonane forvaltar støtteordningane og gjev faglege råd til UD i kunstfaglege spørsmål.

– I dag kan UD seie at når ansvaret er lagt til organisasjonane, kan ein ikkje lenger hevde at UD opererer instrumentelt. Både kunstfeltet og UD ønskjer i stor grad å framstille det kunstpolitiske formålet som det viktigaste.

I forskingsprosjektet har Berge blant anna teke utgangspunkt i Stortingmelding nr. 19 (2012–2013), *Regjeringens internasjonale kulturinnsats*.

– Der kjem det klart fram at UD også er svært interessert i dei utanrikspolitiske sidene ved kultur. Diplomatariet handlar på alle område om å ta vare på norske interesser. Men når eg har snakka med folk på utanriksstasjonar og ambassadar, har dei sagt at «jau, dei har høyrd om stader der kunst og kultur blir brukt til å selje til dømes norsk laks. Men det skjer ikkje her hjå oss».

Politikk i praksis

Som forskar i Telemarksforskning har Berge tidlegare blant anna evaluert reisestøtteordninga til UD for norske kunstnarar som vil reise ut. I doktorgradsprosjektet har han gått vidare med tematikken, og han har fått støtte av Forskringsrådet.

Berge har blant anna opphalde seg i korte periodar ved dei norske ambassadane i Paris og London og ved det norske generalkonsulatet i New York.

– Eg ville til utanriksstasjonar der dei jobbar aktivt med kultur, og eg ønskte å følge kulturpolitikken frå han blir tenkt til han blir sett ut i live. Difor ha eg nytta deltakande observasjon som metode. Ved alle ambassadane fekk eg kontorplass og jobba heile arbeidsdagen saman med kulturdiplomatarne, fortel han.

Som del av feltarbeidet har Berge delteke på Ibsen-festival i London, og på verdas største kunstbokmesse, New York Art Book Fair, i 2014. Dette året hadde messa i New York eit eige rom for norsk samtidskunst med vekt på norske kunstnarbøker. Han har også besøkt Venezia-biennalen, der Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design i 2014 viste ei ut-

– Typisk for tidlegare tider var å sende Kjell Bækkelund til utlandet for å spele Grieg.

OLA K. BERGE

Over: Operaen blir mykje brukt for å promotere norsk arkitektur i utlandet. Mange er fascinerte av at folk kan gå på operataket. (Foto: Erik Berg)

Under: På musikkfeltet får bransjetreff som Øya International støtte av Music Norway. Her er Aurora på Øyafestivalen 2014. (Foto: NTB/Scanpix)

stilling om norsk bistandsarkitektur i den nordiske paviljongen.

– Under opphaldet i Paris var eg med under opninga av fotofestivalen «Mois de la Photo a Paris». Der opna statssekretæren i UD ei fotoutstilling med den norske fotografen Øyvind Hjelmen. Utstillinga hans var støtta av ambassaden.

Berge fortel at arbeidet i samband med konsertar og utstillingar i utlandet skal godkjennast av heimkontoret. Men diplomatane opererer langt heimanfrå under tilhøve som kan vere svært forskjellige frå dei norske.

– Ein diplomat ved ein mindre ambassade har ikkje alltid høve til å ringe ein kunstfagleg kunstorganisasjon. Nokre gonger er det ikkje tid eller praktisk mogleg å kople inn denne kompetansen. Og er det eit muslimsk land, kan ein ikkje kome togande inn og stille ut kva som helst av norsk kunst. I slike tilfelle kan det bli ein diskusjon mellom kunstfaglege ønske og kva som utanrikspolitisk og diplomatisk er mogleg å få til.

Norsk nok eller bra nok?

I løpet av doktorgradsperioden har også Berge delteke på arrangement i Noreg som er støtta av kunstorganisasjonane, som til dømes den internasjonale omsetjarkonferansen i 2014, arrangert av NORLA (Norwegian Literature Abroad).

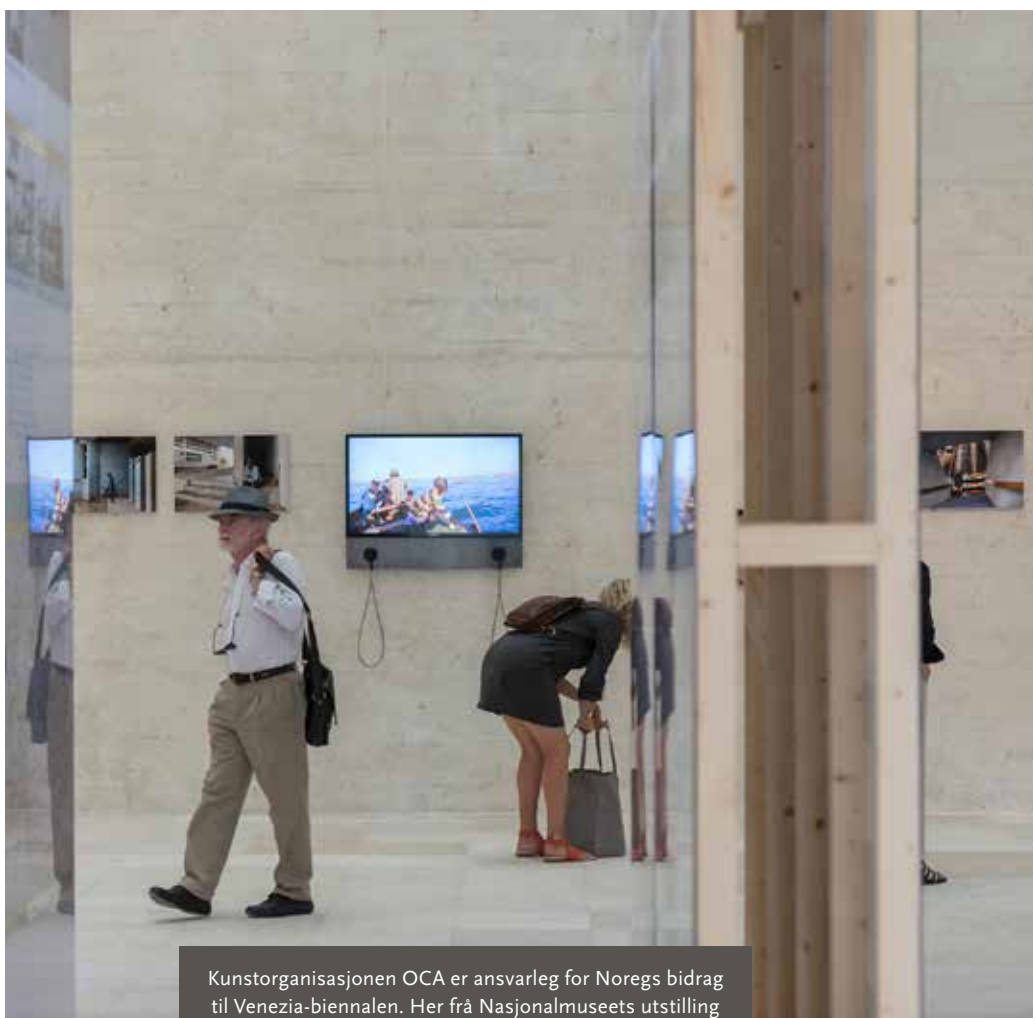
– Der møtte 150 deltakarar frå heile verda som omset norsk litteratur. Under konferansen observerte eg og snakka med deltakarane om korleis norsk litteratur blir sett på i andre land. Mykje litteratur er etterspurd i utlandet nettopp fordi han representerer ein type tenking som er norsk.

Identitetspolitikk og tenkinga rundt «det norske» har vore ein viktig del av prosjektet hans. Berge fortel at UD og kunstnarane ser svært ulikt på internasjonalisering.

– UD har som aller viktigaste målsetjing å ta vare på norske interesser. Men for kunstnarane er det motsett. På kunstfeltet er utgangspunktet at kunst skal ha høgast mogleg kvalitet, ikkje at han er norsk eller utanlandsk. I dette møtet oppstår det ei spenning: UD skal promotere norsk kunst, men er ikkje kunsten bra nok, vil han i det internasjonale kunstfeltet bli sett på som uinteressant. Så utfordringa for UD er å fronte kunst som er god nok, samtidig som han har merkelappen «norsk».

Berge trekker fram Den Norske Opera som eit døme på god norsk kvalitet. Både opera-bygget og arkitektfirmaet Snøhetta er tungt marknadsførte internasjonalt.

– Foto av operaen blir mykje brukt for å promotere norsk arkitektur. Operaen er utforma som ein isbre, og er eit bilete på nordområda og Norden. Fleire av informantane mine peikar også på at operaen fangar opp den sosialdemokratiske nordiske modellen med ein inkluderande arkitektur. I Noreg kan vi praktisk tala gå på finkulturen og drive med skateboard på taket. Medan operabygget rundt i

Kunstorganisasjonen OCA er ansvarleg for Noregs bidrag til Venezia-biennalen. Her frå Nasjonalmuseets utstilling om norsk bistandsarkitektur i den nordiske paviljongen. (Foto: Annar Bjørgli/Nasjonalmuseet)

verda er signalbygg for høgkultur, blir det arrangert rockekonsertar i den norske operaen. Mange utanlandske miljø synest dette er veldig fascinerande.

Fredstanke på retur

Berge har også gjort eit anna interessant funn:

– I ei tid med konflikt og terror i ulike like delar av verda skulle ein tru at kulturdiplomati var svært aktuelt. Men det motsette er tilfellet. Tanken om at kultur skal skape mellommenneskeleg forståing er ikkje lenger levande i UD-systemet. Nokre ambassadørar kan snakke fint om at kultur fører til fred, men i praksis er denne tanken i tilbakegang. Derimot er ideen om at kunst og kultur skal lønne seg som eksportnæring, på frammarsj. Ein ser på kunst i stadig større grad som ei vare som skal seljast, seier han.

Difor skulle ein tru Høgre/Frp-regjeringa var oppteken av UD-budsjettet på området. Men heilt fram til i dag har regjeringa redusert kulturbudsjettet på utanlandsfeltet.

– Nyleg kom det nye løyvingar, slik at støtta frå Høgre/Frp-regjeringa no er på same ni-

Norwegian Arts Abroad (NAA)

Forvaltar støtteordningar for internasjonalt kunst- og kultursamarbeid. Består av sju kunstorganisasjonar:

- Office for Contemporary Art Norway (OCA)
- Music Norway
- Danse- og teatersentrum (DTS)
- Norwegian Crafts
- Design og arkitektur Norge (DOGA)
- Norsk Filminstitutt (NFI)
- NORLA (Norwegian Literature Abroad)

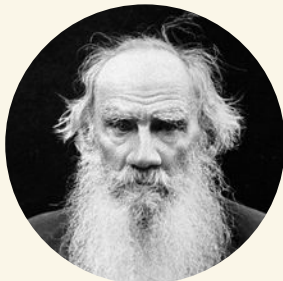
vået som då dei raudgrøne styrte. Regjeringa ønskjer å vri kulturpolitikken i Noreg mot meir gründernæring, og dei har kanskje skjont at det blir rart å ikkje sjå på norsk kultur i utlandet. Det er nok ingen som kan leve av å selje designmøblar berre i Noreg. ■

20 nøtter

KRIG OG FRED

- a) Jaltakonferansen fann stad ved slutten av andre verdenskrigen. Kor ligg byen Jalta?
- b) I kva for dansk by vart det i 1658 inngått ein fredsavtale som blant anna gjorde norske Båhuslen og danske Skåne til delar av Sverige?
- c) Kva for to statsleiarar signerte Camp David-avtalen i 1978?
- d) Mange partar var involverte i trettiårskrigen (1618–1648), men på kva for noverande stat si jord vart slaga stort sett utkjempa?

- e) Kva tiår vart Leo Tolstojs store romanverk *Krig og Fred* utgitt?

PÅ C

- a) Kor var Laura Chinchilla president frå 2010 til 2014?
- b) Kva er den grunnleggande SI-eininga for måling av lysstyrke?

- c) Kva for romersk keisar blir av nesten alle kjelder frå si samtid skildra som galen, og skal ha planlagt å gjere favoritthesten sin til konsul?
- d) Kva for ost av kumjølkk med røter tilbake til 1200-talet har namn etter ein by i engelske Somerset?
- e) På midten av 1970-åra gjorde ein fransk-polsk bamse stor suksess på norsk barne-tv – kva heitte han?

ARKIV OG BIBLIOTEK

- a) I kva for by finn vi Trinity College-biblioteket som blant anna inneheld dette berømte 65 meter lange «Long Room»?
- b) Kor finn vi i dag den utdanninga som ein gong låg under Statens bibliotekhøgskule?
- c) Kva for statleg etat består av Riksarkivet, åtte regionale statsarkiv, Samisk arkiv og Norsk helsearkiv?
- d) Kor må du reise for å besøke det 415 år gamle Bodleian Library?
- e) I kva for by finn vi Skeivt arkiv?

OVERNATURLEG

- a) Kven skreiv om det stakkars gjenferdet Sir Simon Canterville, som mislykkast i å skremme den amerikanske familien som flyttar inn i det gamle huset hans?

- b) Kva for synsk, norsk kvinne testamenterte hjernen sin til Universitetet i Bergen, der den vart grundig studert etter at ho døydd i 1995?
- c) I kva slags naturtype kunne ein risikere å bli lokka på ville vegar av Lyktemannen – eit fenomen som på engelsk er kjent som *will-o'-the-wisp*?
- d) I kva film frå 1999 får Bruce Willis seg ein støkk når han oppdagar at han er eit gjenferd?
- e) Kven av Henry VIIIs mange koner er det som etter segna vandrar rundt i Tower of London med hovudet under armen?

SVAR:

- KRIG OG FRED**
- a) På Krim-halvøya (som den gongen var del av Sovjetunionen)
  - b) Roskilde
  - c) Israels statsminister Menachem Begin og Egypts president Anwar El Sadat
  - d) Tyskland
  - e) I 1860-åra

- PÅ C**
- a) Costa Rica
  - b) Candela
  - c) Caligula
  - d) Cheddar
  - e) Colargol

- ARKIV OG BIBLIOTEK**
- a) Dublin
  - b) Ved Høgskolen i Oslo og Akershus
  - c) Arkivverket
  - d) Oxford
  - e) Bergen (som del av Universitetssbiblioteket)

- OVERNATURLEG**
- a) Oscar Wilde
  - b) Anna Elisabeth Westerlund
  - c) I myra
  - d) Den sjette sansen
  - e) Anne Bolyn

Siteringer:

SYNG MED DEN STEMMEN DU HAR

Månedens siteringer er utdrag fra en Facebook-debatt om hva medlemmer av Forskerforbundet vil stemme ved neste stortingsvalg. Resultatet gikk i rød-grønn favør, noe enkelte anså som kritikkverdig:

«Jeg har bestandig lurt på hvilke kvalifikasjoner som trengs for å kunne kalle seg forsker. Bortsett fra å tilhøre venstresiden eller å bruke tid og penger på selvfølgeligheter.»

Asle

«Forsker og forsker!?!
Syns alle er 'forskere'
– i norske medier!»

Elisabeth

«Disse menneskene er så høye på seg selv at de setter av noen kvelder med 3 retters middag og en kasse med rødvin, sitter i ring og digger hverandre og etter en uke så er de forskere.»

Roy

«Og enda tror vi på menneskeskapt global oppvarming som koster oss milliarder av totalt unødvendige kroner hvert eneste år, fordi politikerne tror på en kjempstor bløff konstruert av forskere!»

Gunnar

«Dette beviser at utdanning og IQ ikke henger sammen ...»
Jørgen

TORSTEIN DALE-ÅKERLUND

Medlem nummer: 40213837

STILLING: studieleder for freds- og konfliktstudier og internasjonale studier ved Bjørknes Høyskole i Oslo

UTDANNING: mastergrad i internasjonale relasjoner ved Australian National University

KARRIEREMÅL: kontinuerlig å utvikle meg selv som fagperson, kollega og leder

– Kast kontorstolen!

– Hva jobber du med akkurat nå?
– Planlegging av den årlige studieturen til Israel og Palestina for andreårsstudentene. Turen gir dem førstehåndskunnskap om en konflikt de ellers bare leser om.

– Hvor tenker du best?
– Alene på kafé eller på steder med fin utsikt, som her på St. Hanshaugen hvor kontoret er. Det hender jeg tar en tenkepause før kontortid og nyter utsikten.

– Hva er den viktigste boken i ditt akademiske liv?
– George Orwells *1984*. Det er jo ingen akademisk bok, men den er tidløs og tankevekkende, og passer skremmende godt til mye vi ser i verden i dag.

– Hva skal til for å bli en god studieleder?
– Et bredt faglig overblikk, organisatorisk sans og fleksibilitet. Så

må man være imøtekommende, for det er mye studentkontakt.

– Hva er tabu i ditt arbeid?
– Det er veldig få faglige tabuer, så jeg vil heller si hva som er tabu i min arbeidshverdag: Kontorstoll! Jeg hevet pulten for fire år siden og har ikke senket den siden. Anbefales.

– Hva karakteriserer kontorplassen din?
– Det er paradoksalt nok ikke mangelen på stol. Her har jeg tre flotte 50-tallslenestoler, store kart, afrikanske masker og fulle bokhyller. Ingen minimalisme altså.

– Om du kunne ha tilbrakt et år ved en annen institusjon hvor som helst i verden, hva ville du ha valgt da?
– University of Cape Town i Sør-Afrika. Mitt faglige fokus har i stor grad vært rettet mot Afrika,

og her er fagmiljøet spennende.

– Om du måtte ha valgt deg et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på da?
– Jeg har en drøm om å jobbe som utenriks fotojournalist. Jeg er glad i å ta bilder, og det virker forlokkende å få reise rundt på oppdrag.

– Hvilket tiltak ville du ha gjennomført om du var kunnskapsminister?
– Jeg ville ha løftet statusen til undervisningsarbeid så det blir meritterende, medfører opprykk og får folk til å se en karrieremulighet utenom forskning. Heldigvis skjer det noe nå.

– Hva vil du lese mer om i Forskerforum?
– Jeg har én klar oppfordring: mer stoff fra utlandet, som reportasjer om forholdene for akademikere i andre land, og internasjonale forskningsnyheter.

◆ AV ELIN REKDAL MÜLLER

PhD Comics

WWW.PHDCOMICS.COM

Toler vi verkeleg alt?

Sterke stemmer om å gå vidare, tidvis overdøyde av snusfornuftig ulyd.

Vi menneske lever ei stund på jorda, så døyr vi. Først beste-foreldra, så foreldra, så barna. Slekt følgjer slekters gang. Men brått vert rytmen broten. Boka *Å miste et barn* er forteljingar om unge menneske som gjekk bort. Joakim frå ei bru. Carina myrda på Utøya. Øyvind av kreft. Ørjan på sjøen. Thea i ei utforkøyring. Stian i ein kollisjon. Benedikte etter langvarig psykisk lidning. Kim Rune i skogen. Mats påkøyrd. Yvonne etter eit liv med fysisk lidning. Mia i ein stall. Morten i bilulukke.

Tolv enkle tekstar om måtar å reise seg frå gru til sorg og gå vidare. Ulike stemmer, men i same toneleie. Skildring av eigne kjensler gjennom ytre skildringar: «Skrikene mine hadde trukket flere mennesker inn på kontoret.» Eller med enkle, store ord som her gjev meining: «Verden raste sammen.» Ved yttergrensa av det vi kan tåle, finst ingen klisjear. Heller ikkje når utanforståande, med innlevd varsemnd, hjelpelaust prøver å seie noko.

Jon Schultz skriv si historie om tapet av Olaf, 19 år, i boka *Å endres gjennom smerte – historier om posttraumatisk vekst*. Her møter vi andre hjarteskjerande kvardagsdrama frå overlevande: Livstrugande kreft. Å bli skoten over skilsmålspapira. Å miste eit barn under fødsel eller få månader etterpå. Å bli lam.

Boka er ei handbok i å overvinne traume, prega av livsrøynslene til sterke menneske med sterke forteljingar. Dei er alle «ressurssterke», men minner oss på strevet som ligg i å bli og vere det. Dei trur på verdien av å fortelje, samtale og medvite arbeide med å leve vidare. Dei fortel oss at vi kan tåle alt.

Men stemmene deira vert tidvis overdøyde av ulyd. Sentrale psykologiske innsikter er her forkledde som kvasipsykologisk objektiverande snusfornuft, gjennom kommenterande innskot i teksten: «Å bli rammet av livsomveltende opplevelser kan kreve en nyorientering.» Kvifor denne distansen? Og for historier som den til Jon Schultz, verkar sjølv førestillinga om posttraumatisk vekst nesten fråstøytande. For meg. Schultz nøyser seg med å nemne at «posttraumatisk endring» kjennes meir treffande. Den største løgna han fekk servert, var at det verste ville vere over etter eit års tid. «Tvert imot. Tiden det tar å bearbeide tapet er uendelig. Mer tid enn vi har.»

Eg undrar meg likevel også over verdien av slike forteljingar. Og for kven? Skrift kan hjelpe skrivaren, og kanskje vere til hjelp for nokre av dei som opplever det same? Bøkene er skrivne for dei av oss som trur og har erfaring med at ord kan knytast til kjensler, slike ordkjensler kan vere lækjande, dei kan spelke emosjonelle brot, også når brotet er så stygt at ein for all tid er litt øydelagd. Kan-

skje kan dei minne oss på kor vanlege grufulle kvardagsdrama er, slik at når vi går inn døra på arbeidsplassen vår, forstår vi at det er så mange der som, av ulike grunnar, lever to parallelle liv, slik Schultz skildra det: eit normalt «utanpå-liv» og det han kjenner inni seg, der avstanden mellom desse liva tidvis er svært stor. Innser vi det, lever vi utanpå-livet saman med større varsemnd.

Men alle ord er ikkje for alle, og ikkje alle ytrar seg. Elleve av forteljingane i *Å miste et barn*, var skrivne av mødrer, ei av mor og far saman. Det peikar kanskje mot større mønster, som kan ha samanheng med at «kvinner opplever personlig vekst etter livsomveltende hendelser oftere enn menn», som det står i etterordet i *Å endres gjennom smerte*.

Dersom personleg vekst er det det handlar om. For meg blottstiller bøkene ei gåte: Kva får menneska til å halde ut og gå vidare, trass alt? Den biologiske livskrafta vår gjer nok sitt, for oss som for alt levande. Kulturelle reisverk, som arbeidsetikk eller ansvar for andre, kan halde oss oppe når vi har kome på beina. Men mangt er ordlaust. Som evna vår til å omfanne kvarandre. Og ord og bøker som er til hjelp for nokre, er for andre meningslause, fråstøytande, ord som vrir kjenslene til det ukjennelege.

Vi menneske lever så ulike liv, både innvendig og utvendig. Nokre blant oss nesten innkrøkte i lidning. Når eg legg frå meg bøkene, ser eg føre meg ei fjellfuru, krøkt i ein bergsprekk, vridd mellom ljøs og vind. Ho veks knapt, men klører seg fast.

AV ODDGEIR OSLAND

Brodd mot nyliberalismen

En god introduksjon til en kritisk diskursanalyse med vilje til politiske holdninger.

JOAR SKREDE
Kritisk diskursanalyse
Cappelen Damm, 2017
192 sider
Veil. pris: kr 299

Sosiologen Joar Skrede, forsker ved Norsk institutt for kulturminneforskning (Niku), disputerte ved doktorgradsprogrammet «Discourse and Contemporary Culture» ved Aalborg Universitet i 2014. Bøker om kritisk diskursanalyse – den historiske og sosiologiske analysen av samfunnets maktstrukturer slik disse fremkommer i tekster og tanker – er mangelvare i Norge, og det er en av motivasjonene bak denne boken. En annen er behovet for en oppdatering av utviklingen på feltet. En tredje er å belyse den kritiske diskursanalysens aktivistiske og normative karakter. Samlet er dette en lettest og *praktisk* innføringsbok for samfunnsvitere og humanister på alle nivåer.

Boken er en positiv korreks til dem som trodde at diskursanalyse var et postmodernistisk fenomen med endepunkt i den franske historikeren Michel Foucault. Skrede demonstrerer at den i stedet har blitt utviklet og mer presis, også med en mer utarbeidet metode og et mer utarbeidet begrepsapparat. Særlig står arbeidene til Norman Fairclough sentralt, og i hovedtrekk er det dennes kritiske diskursanalyse som introduseres og operasjonaliseres i Skredes bok. Et viktig trekk er at den kritiske

diskursanalysen har blitt utvidet til å gjelde både tekst, bilder, arkitektur og *multimodale* diskurser.

Boken er fortløpende delt mellom vitenskapsteoretiske refleksjoner, avklaring av et funksjonelt begrepsapparat og konkrete analyser. De to viktigste eksemplene er først Faircloughs analyse av en britisk stortingsmelding fra 1998, signert Tony Blair, deretter Skredes egen analyse av den norske handlingsplanen «Kultur og næring» fra 2007, «ført i pennen av den rødgrønne regjeringen». Begge analysene demonstrerer godt både bruk av begrepsapparat og metode, og jeg syns Skrede fint demonstrerer at metoden kan være skarp, som når han viser hvordan handlingsplanen gjennom ordvalg og bildebruk gir kulturen en «verdskapende» og servil rolle for kommersielt næringsliv, til tross for forsikringene om det motsatte.

Analysene har klare normative trekk, og i begge tilfeller må det sies å ligge anti-nyliberale rammer for den kritiske analysen, noe Skrede understreker er litt av poenget: Som analytiker velger man tekster fra «virkeligheten», gjerne basert på eget verdisyn. Den anti-nyliberale brodden er altså ikke noe som er gitt i metoden, men hos analytikeren. Det er med andre ord ikke noe i veien for at en nyliberal kritiker kan bruke samme metode for å belyse anti-kapitalistiske tekster. For til den kritiske diskursanalysen hører også *kritisk realisme* som vitenskapsteoretisk premiss, og denne utgjør et nærmest aktivistisk fundament. Den kritiske diskursanalysen skal «vurdere om diskurser kan sies å opprettholde uheldige maktforhold i samfunnet. Om de gjør det, bør vi forsøke å endre disse.» Men ender vi her opp med en postmoderne verdi-relativisme uten realitetsorientering, der samfunnet og de sosiale strukturene blir konstruert slik at kritikeren selv kan finne opp enhver sannhet og fiende – såkalt sosialkonstruktivism? Nei, skriver Skrede: «Å avvise fruktbarheten i diskursanalyse fordi den skal være sosialkonstruktivistisk, er en akademisk misforståelse». Det er «ikke noe galt i å være sosialkonstruktivist så lenge virkeligheten ikke *redueres* til diskurs».

AV KJETIL VIKENE

Skinndød over nytten

Lettlest moralisering over psykologiens nyttetenkning, basert på nytolkning av ti klassiske, filosofiske ståsteder.

SVEND BRINKMANN
Ståsteder. 10 gamle ideer til en ny verden

Press forlag, 2017
220 sider

Veil. pris: kr 329

Denne boka forsøker å bruke filosofiske ideer til å formulere en livsfilosofi som duser som motstand mot instrumentaliseringen og nyttetenkningen, skriver den danske professoren i psykologi, Svend Brinkmann, i prologen i sin andre bok. Den er på mange måter en oppfølger til hans første bok, *Stå imot* (2015), der han gikk til angrep på selvhjelps litteraturen og argumenterte for at det er bedre å være et godt, moralsk menneske enn å være seg selv. Nå vil han presentere alternativer til psykologiens verktøy som coaching, mindfulness, psykoterapi og personlighetstester, som han mener dyrker en nyttetenkning. Disse har nemlig ingen egenverdi, og skaper dermed ingen «etisk og sosial dannelse». Derfor vil han søke etter tilværelsens mening ved å se på de fenomener og aktiviteter som er et mål i seg selv. Disse kaller han ståsteder. De representerer noe fast i en ellers omskiftelig verden. For å finne disse griper han primært til «filosofiske ideer i et forsøk på å formulere en ikke-instrumentell tenkning som kan gjøre nytte nettopp fordi den er unyttig». Men hvilke ståsteder velger han seg, og hvordan beskriver han dem? Brinkmanns

ti eksistensielle ståsteder utgjør hvert sitt kapittel, og de har alle en «helt». Den første helten er Aristoteles. Han får tenke om det gode. Den neste er Kant om verdigheten, så følger Nietzsche om løftet, Kierkegaard om selvet, Arendt om sannheten, Løgstrup om ansvaret, Murdoch om kjærligheten, Derrida om tilgivelsen, Camus om friheten og til sist er det Montaigne og hans tanker om døden. Alle kapitlene har derimot innspill også fra andre sentrale tenkere, som Butler, Platon, Cavell, Sartre med flere.

Det er drivende og forførende lesning. Lettbeint tumler man rundt med historiske, filosofiske giganter og leker med tunge, filosofiske spørsmål. Det er veldig godt gjort, rett og slett. Jeg tror noe av hemmeligheten er å formidle ideene så klart og forenklet som mulig, og samtidig fortelle biografiske historier som menneskeliggjør filosofene, og å knytte tankene deres til relativt hverdagslige, gjenkjennbare situasjoner.

Men det er også flere svakheter ved boka. Kapitlene fremstår ikke alltid som fullkomment konsistente, i den forstand at ett kapittel kan forfekte én dyd som et annet kapittel kan motsette seg. Inkonsistensen er kanskje intendert (med så ulike ståsteder er jo ikke *det* så overraskende), men likevel er den i liten grad problematisert. I det hele tatt blir mangelen på genuine, kritiske problematiseringer etter hvert ganske påtregende. Flere steder spyttes ord som *fleksibilitet* eller *ressurs* eller *mindfulness* ut, gjerne anført av en anekdote som skal tjene som et grelt eksempel på noe som ligner moralsk fordervelse. En slik argumentasjonsform gjør det åpenbart at forfatteren har noen moralistiske anliggender både hva gjelder *samfunnsmoral*, *subjektivism* og *instrumentalisering*. Kanskje er det opplagt at dagens kapitalistiske samfunn med 'selvsentrerte' mennesker har behov for nettopp *det*, men ikke desto mindre savner jeg en ømhet. En ømhet for menneskene. Og jeg savner dokumentasjon på alt det dårlige psykologien tilsynelatende representerer. Er det virkelig et så bombastisk motsetningsforhold mellom psykologien og det som kan ha nytte i samfunnet, og det unyttige som har en verdi i seg selv?

AV RAGNHILD FJELLRO

NYE BØKER AV FORSKERE

Ingunn Marie Eriksen
De andres skole. Gruppedannelse og utenforskap i den flerkulturelle skolen
Gyldendal Akademisk, 2017
160 sider
Veil. pris: kr 349

Når får etnisitet betydning i skolen? Hva har etnisitet å si for opplevelsen av tilhørighet for ungdom i en flerkulturell skole? Boka utforsker dette gjennom en nærstudie av en klasse på videregående skole. Den tar for seg hvilke dynamikker og utfordringer som kan dukke opp i flerkulturelle klasserom, hvordan de kan forstås, og hvordan de kan håndteres. Ingunn Marie Eriksen er kulturviter og er forsker ved Nova, som ligger under HiOA.

JØRGEN G. BRAMNESS
og TOM VØYVIK
Rasjonell bruk av angst- og sovemedisiner
Universitetsforlaget, 2017
208 sider
Veil. pris: kr 349

Angst og søvnløshet er vanlige lidelser. Hvert år får rundt en halv million nordmenn minst én resept på benzodiazepiner eller z-hypnotika. Disse legemidlene har gitt mange pasienter mye umiddelbar lettelse, men samtidig dårlig samvittighet og skam. Dessuten er illegal, skadelig bruk et stort problem. Hvordan kan legemidlene brukes rasjonelt? Jørgen G. Bramness er seniorforsker ved Nasjonal kompetansetjeneste for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse, og Tom Vøyvik er overlege ved Trasoppklinikken i Oslo.

RUDI KIRKHAUG
Endring, organisasjonsutvikling og læring
Universitetsforlaget, 2017
216 sider
Veil. pris: kr 379

Organisasjoner påvirkes av mange krefter og endres hele tiden. Endringer er nødvendige, men krever kunnskaper for å unngå at de utmatt organisasjonen. Hvordan forstå og ta kontroll over disse prosessene? Organisasjonsutvikling kan redusere behovet for endringer samt øke effektiviteten og bedre arbeidsmiljø, men utfordrer tradisjonelle tenkemåter. Rudi Kirkhaug er dr.philos. og professor ved UIT, Norges arktiske universitet.

Kunsten å arbeide tverrfaglig

Tillit, etisk refleksjon og god kommunikasjon: Dette er noen av nøklene for å lykkes med transdisiplinær forskning, skriver kronikkforfatterne.

Responsible Research and Innovation (RRI) er et konsept som beskriver hvordan forskere og andre aktører skal arbeide for å løse vår tids store samfunnsutfordringer knyttet til klima, helse, sosial inkludering og tilgang til trygg mat, ren energi og grønn transport. RRI er utviklet fra ideen om at forskning og innovasjon skal bidra aktivt til å utvikle samfunnet i en ønsket retning, med bakgrunn i utviklingen av kjernefysiske våpen på slutten av andre verdenskrig og en økende skepsis til vitenskapens rolle fra 1970-årene. Konseptet legger vekt på en tett dialog mellom forskning og samfunn. Transdisiplinær forskning, der aktører fra ulike vitenskapelige disipliner og sektorer utenfor akademien evner å ta inn over seg andres problemforståelse og løsningsforslag, er ansett som viktig for å lykkes.

I dag er integrering av RRI i forskningsprosjekter et politisk mål både i Norge og EU, og nevnes stadig oftere som et eksplisitt kriterium ved utlysning av forskningsmidler. Vi vil her dele våre erfaringer med RRI i et teknologisk rettet forskningsprosjekt fordi vi mener at det er viktig at forskere ikke bare deler forskningsresultater, men også går inn i en diskusjon om selve forskningsprosessen.

Nullutslipp

For å skape transdisiplinær forskning rettet mot en av de store samfunnsutfordringene, gjennomførte Norges Forskningsråd i 2014 sin første idélab med temaet «Mot nullutslippssamfunnet». Forskere fra et bredt spekter av disipliner og personer med annen bakgrunn enn forskning var samlet i en uke for tilrettelegte idémyldringer, diskusjoner og konseptutvikling i fellesskap. Ett av prosjektene som fikk finansiering etter denne samlingen, var BioZement (der ZE står for Zero Emission, nullutslipp). Målet er å utvikle et bioteknologi-basert konstruksjonsmateriale som kan bidra til reduserte CO₂-utslipp i bygningsindustrien.

«Personer 'utenfra' kan lettere se og gjøre oppmerksom på lite hensiktsmessig praksis.»

AV ANJA RØYNE OG YI JING PHUA (Fysisk Institutt, Universitetet i Oslo), ANITA BORCH OG HARALD THRONE-HOLST (Høgskolen i Oslo og Akershus), KJELL DOMAAS JOSEFSEN, SIMONE BALZER LE, SIDSEL MARUSSEN OG ALEXANDER WENTZEL (SINTEF Materialer og kjemi), ANDERS MYHR (Dr. Techn. Olav Olsen AS), FRIDA RØYNE (Technical Research Institutes of Sweden/RISE), PAWEŁ SIKORSKI (Institutt for fysikk, NTNU)

For å nå dette målet har vi satt sammen et tverrfaglig konsortium med ekspertise innen mikrobiologi, biokjemi, material- og nanoteknologi, livssyklusanalyse, konstruksjon og samfunnsaspekter.

Tillit er nødvendig

Et transdisiplinært forskningsprosjekt stiller høyere krav til intern kommunikasjon enn forskning innenfor tradisjonelle fagdisipliner. Dette fordi partnerne ikke kan forventes å forstå hverandre fullt ut. Vi har funnet at tillit, felles målforståelse og forståelse av teknologienes muligheter og begrensninger er grunnleggende for å få det transdisiplinære arbeidet til å fungere.

Når prosjektdeltakernes ekspertise ligger langt fra hverandre, kan ikke den enkelte etterprøve alle valg som gjøres. Deltakerne må ha tillit til at de valgene som gjøres av andre, er til det beste for prosjektet. Tillit gir også trygghet til å stille grunnleggende spørsmål, noe som er nødvendig for at deltakerne skal få forståelse for hverandres fagområder.

I BioZement-prosjektet har vi fortsatt den tette kommunikasjonen fra idélaben med ukentlige videomøter. Dette lar oss holde kontakt mellom partnere på forskjellige institusjoner, og gir effektive statusmøter uten å stjele for mye tid fra det daglige arbeidet. Fysiske prosjektmøter hvert halvår gir muligheten til dyper diskusjoner.

Etisk refleksjon

For å forstå hvordan RRI fungerer i praktisk forskning, satte vi et mål om å kartlegge delta-

kernes etiske kompetanse. Arbeidshypotesen var at forskere, som alle samfunnsborgere, er etiske individer og i stand til å drive etisk forsvarlig forskning, men at forskningen kan forbedres ved å legge til rette for eksplisitte diskusjoner om etikk, fremtid og ansvar.

Ved hvert prosjektmøte ble det satt av tid til diskusjon om utvalgte etiske problemstillinger knyttet til prosjektet. Dette utfordret hver enkelt deltaker på et mer personlig plan enn de faglige diskusjonene, og gjorde at alle måtte ta et steg ut av sin komfortsone. Slik ble disse diskusjonene både et verktøy for kartlegging og analyse og for å styrke den transdisiplinære dimensjonen av prosjektet.

Tema som har vært diskutert, inkluderer: Skal fokus være bredt eller smalt? Skal vi satse på innovasjon ved å sikre patentering og «proof of concept», eller anvendelse med vekt på publisering? Gode, åpne diskusjoner lar oss gjøre disse prioriteringene i fellesskap etter hvert som behovene oppstår. Gjennomgående betraktninger av mulige samfunnskonsekvenser av forskningen og utviklingen i prosjektet gjør også at vi opprettholder fokus på et felles mål.

Verdien av personer utenfra

Når RRI er et eksplisitt krav i utlysning av forskningsmidler, er det relevant å spørre om realfaglige forskningsprosjekter nødvendigvis må knytte til seg personer med spesiell kompetanse innen etikk og samfunnsprosjekt. Forskere i naturvitenskapelige og teknologiske fag kan få inntrykk av at det stilles spørsmål ved deres evner til å drive etisk forsvarlig forskning på egen hånd, og om tidligere forskning ikke ble gjennomført på en slik måte.

Vår erfaring viser ingen mangel på etisk refleksjon eller ansvarlighet hos noen av del-

takerne, uavhengig av forskningsfelt. Vi ser imidlertid klare fordeler ved at personer fra andre fagkretser enn den naturvitenskapelige har ansvaret for RRI-komponenten:

1) En partner med spesielt ansvar for RRI gjør det vanskelig å medprioritere etiske refleksjoner når mange tekniske spørsmål må løses. Dette er viktig for det langsiktige samarbeidet i gruppen, spesielt for prosjekter som sikter på anvendelser som berører samfunnet.

2) Personer «utenfra» kan lettere se og gjøre oppmerksom på lite hensiktsmessig praksis. Dette gir gruppen mulighet til å gjøre forbedringer som ikke ville være gjort om alle hadde de samme skylappene på.

3) I et transdisiplinært team med forskjellig, men likevel beslektet faglig kompetanse kan nyanseforskjeller i språkbruk narre deltakerne til å tro at de forstår hverandre bedre enn de gjør. Personer med færre felles referanser kan lettere kreve forklaring i et enkelt og presist språk, og dermed gi alle bedre forståelse av hverandres fag, utfordringer og valg.

Må partnerne være likeverdige?

Det ligger en forventning i RRI om at eksperter utenfor de sentrale fagene i et prosjekt skal være likeverdige partnere i forskningen. Konseptet om likeverdighet er en utfordring.

Den teknologiske delen av et forskningsprosjekt krever gjerne store ressurser og dermed hoveddelen av forskningsmidlene. I tillegg har vi flere ganger identifisert mulige samfunnsmessige utfordringer som ikke kan håndteres før vi har løst de grunnleggende teknologiske utfordringene. Det er for eksempel utfordrende å gjøre livssyklusanalyse av et produkt før vi vet hvordan det skal lages. Dette gir et faghierarki i gruppen, hvor de teknologiske oppgavene ofte blir rangert som viktigst.

Denne mangelen på likeverdighet mellom partnerne kan være i konflikt med RRI som konsept, men vi mener det er bedre å anerkjenne utfordringen og fokusere på hvordan den kan håndteres, enn å insistere på full likestilling.

Krever langsiktig tenkning

Transdisiplinær forskning krever tid og ressurser. Deltakerne må bli kjent, bygge tillit og skape forståelse på tvers av fagdomenene, i tillegg til å løse de tekniske utfordringene innenfor egen fagdisiplin. Samtidig kan slike prosjekter oppnå resultater og samfunnsnytte som ikke kan oppnås innen rammene av spesialiserte fagfelt.

Vi er derfor svært glade for at Norges forskningsråd nylig har tildelt oss videre finansiering gjennom Senter for digitalt liv Norge, som ble etablert i 2016 som et nasjonalt senter for bioteknologisk forskning og innovasjon med transdisiplinaritet som et gjennomgående prinsipp. Vi håper det vil vise seg at de strukturene Forskningsrådet har etablert for å løse de store samfunnsutfordringene, vil være til nytte både for forskningen og samfunnet som helhet.

«I USA er det en liten minoritet av studentene som får sin utdanning ved toppuniversiteter.»

Verdenstoppen: Vi er der allerede!

Universitetsrankinger startet i sin tid som «forbrukeropplysning» for amerikanske foreldre. Hvilke universiteter gav mest igjen for pengene som barna skulle betale? Som vi vet er rankinglistene nå blitt noe ganske annet. Uansett hva det egentlig er som måles på disse listene, er plassene på toppen blitt viktige symboler på «excellence» som alle streber etter. De gir prestisje, og de gir fortrinn i konkurransen mellom universitetene om penger, prosjekter og talent. Nasjonalstatene har kastet seg inn i konkurransen. Alle ønsker å få ett eller flere av sine universiteter blant de «beste». For budsjettfordelingen internt i mange land har dette fått store konsekvenser. Ressursene konsentreres om de få universitetene som antas å kunne nå toppen, mens de andre får mindre å dele på.

Den irske professoren Ellen Hazelkorn har påpekt farene ved en slik bruk av rankingene. Hvis man i stedet for å se på plasseringene som oppnås av de enkelte universiteter, ser på hvordan de ulike nasjonene kommer ut som helhet, så vil bildet bli et ganske annet, skriver hun. Irland har ikke ett universitet i det absolutte toppsjiktet. Men av landets 21 universiteter / akademiske høyskoler er fem rangert blant de 500 beste i verden, på flere av rankinglistene. Det vil si 22 prosent av institusjonene. Den tilsvarende prosentandelen for USA – som toppe listene med sine prestisjeuniversiteter – er seks prosent!

Hvis man så ser på den andelen av studentene i hvert land som får nytte godt av undervisning ved kvalitetsuniversitetene, blir bildet fullstendig snudd på hodet: Av irske studenter går 40 prosent på universiteter som rangeres blant de 500 beste i verden. I

USA er det bare en liten minoritet av studentene som opptas ved de høyest rangerte universitetene.

Sammenligner vi med Norge, er situasjonen hos oss omtrent som den Hazekorn beskriver for Irland: Av våre 25 universiteter/høyskoler er det fem som jevnt over rangeres blant de 4–500 beste i verden. Av til sammen

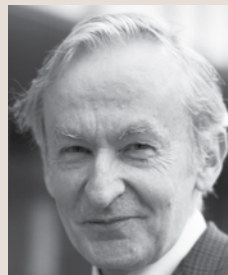
230 000 studenter går 101 000 på disse fem institusjonene – det vil si 44 prosent av totalen (ifølge SSBs tall fra 2015).

Norge har ikke ett prestisjeuniversitet i toppen av rankinglistene. Skulle vi få det til – og forholdene ligger ikke godt til rette for det hos oss – vil det i hvert fall kreve at vi samler ressursene om dette ene gullmedaljehåpet. Ifølge Hazekorn koster en topplisering omtrent to milliarder amerikanske dollar, som er det gjennomsnittlige årsbudsjettet for universitetene i teten.

Det tilsvarende godte over det dobbelte av Universitetet i Oslos samlede budsjett for i år.

Og hva ville vi i så fall få igjen for innsatsen? I USA er det en liten minoritet av studentene som får sin utdanning ved toppuniversiteter. I Norge er det nesten 50 prosent av studentene som nyter godt av undervisning ved institusjoner som regnes blant de 500 beste i verden. Dette gir en meget god uttelling av en politikk som har gått ut på å støtte bredden av høyere utdanning, uten å samle alle ressursene om én eller to prestisjeinstitusjoner, og det har medført at vi kan tilby undervisning av høy kvalitet til en svært stor andel av befolkningen. Kvalitetsutdanning er ikke forbeholdt en eksklusiv elite. Kvaliteten når faktisk frem til anvendelse for samfunnets beste, i hele sin bredde.

Det er ikke nødvendig å strekke seg etter å nå verdenstoppen. Vi er der allerede!

AV JOHN
PETER COLLETT,
professor i historie ved
Universitetet i Oslo

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er John Peter Collett, Guðrún Jónsdóttir, Oddveig Storstad og Lorenz Khazaleh.

Høgskoletilsatte i språkklemma

Et krav om bruk av engelsk i møter, og kanskje som arbeidsspråk, kan føre til at mange tilsatte og studenter blir brakt til taushet, skriver innleggsforfatterne ved HiOA.

SPRÅK: Uttalelser fra rektor ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) har skapt forvirring i egne rekker. Vi spør oss: Hvem arbeider vi med? Hvilke språk skal vi bruke når og hvor? Og ikke minst: I hvilken grad behersker vi disse språkene?

Hvilke ord skal brukes?

På HiOA er det *internasjonale studenter*. De studerer en periode ved høgskolen og drar som regel hjem etterpå. Det er også *internasjonale tilsatte*. Internasjonale tilsatte kan deles i tre grupper: 1) de som er ansatt ved høgskolen for bare en tidsbegrenset periode (for eksempel gjesteforelesere, gjesteforskere), 2) de som er tilsatt i faste stillinger ved høgskolen og kommer direkte fra tilsvarende stilling i et land utenfor Norge, og 3) de som først har innvandret til Norge, og deretter søkt jobb på høgskolen. *Innvandrerstudenter* blir brukt om studenter som har innvandret til Norge og følger et ordinært studieprogram. Hvorfor innvandrerstudenter ikke kalles internasjonale studenter etter som «innvandrerkollegaer» med samme bakgrunn kalles internasjonale tilsatte, vites ikke. Trolig har det med akademisk grad og status å gjøre. En åpenbar mulighet er å kalle en student for en student, og en tilsatt for en tilsatt.

Norsk eller engelsk?

Rektor ved HiOA har uttalt at forskning bør publiseres på engelsk. En større del av undervisningen bør også foregå på

AV MARIT GREEK, førstelektor, JORUNN STORE JOHANSEN, høgskolelektor, KARI MARI JONSMOEN, førsteamanuensis, alle ved Høgskolen i Oslo og Akershus

engelsk. Lærebøkene skal imidlertid skrives på norsk. Dette blir problematisk. Vi skal sikre at studentene våre tilegner seg et norsk fagspråk til bruk i profesjonsutøvelse i Norge, men om de ønsker en akademisk karriere og skal ta en doktorgrad, bør de skrive på engelsk. Stipendiatene får i så fall ikke mulighet til å bygge opp et tilstrekkelig engelskspråklig ordforråd tidlig i studiene, slik at de kan uttrykke seg faglig nyansert og presist. Det vil de imidlertid få dersom både undervisningen og pensumlitteraturen fra bachelornivå er på engelsk. Men vil de da utvikle et norsk fagspråk som er tilstrekkelig for norsk arbeidsliv? HiOA utdanner i hovedsak til yrker som medvirker til framtidig velferd og verdiskapning i det norske samfunnet: barnehagelærere, grunnskolelærere, sykepleiere, vernepleiere, barnevernspedagoger og sosionomer. Dette er profesjoner hvor språket er et viktig verktøy, og hvor kommunikasjon er en av hjørnesteinene i yrkesutøvelsen.

Norsk fagspråk i engelskspråklig miljø

For å dra veksler på de ressursene som finnes i kollegiet, må vi etterstrebe et inkluderende arbeidsmiljø. Det betyr blant annet toleranse for flerspråkighet, og

en forståelse av kulturen i utdanningsinstitusjonen. På norsk-kurs for internasjonalt tilsatte ved HiOA forteller deltakerne at integrering i institusjonen og i samfunnet for øvrig blir vanskelig om de ikke lærer norsk. De mener også at det arbeidet de gjør, blir bedre av at de forstår omgivelsene rundt seg. Å arbeide i et land betyr å arbeide innen en kultur. Det finnes arbeidsmiljø i norske høyere utdanningsinstitusjoner der engelsk har tatt helt over som arbeidsspråk – til og med på møter hvor det kun er norskspråklige til stede. Da blir det vanskelig for kollegaer med et annet førstespråk enn norsk å tilegne seg norskspråklige ferdigheter. Disse ansatte skal også utdanne studenter til norskspråklige profesjoner i en norsk virkelighet.

Ekskludering som resultat av inkludering

Når engelsk overtar for norsk, rører det ved demokratiske prinsipper i norsk utdanning og arbeidsliv. Et krav om bruk av engelsk i møter, og kanskje som arbeidsspråk, kan føre til at mange tilsatte og studenter blir brakt til taushet. Ikke alle klarer å framstå som tillitvekkende og faglig kompetente når de må snakke et fremmedspråk. Det samme gjelder selvfølgelig for dem som har norsk som andrespråk. Men om vi da snakker det språket vi behersker best, og hjelper hverandre med å oversette når det er nødvendig, så vil vi kanskje oppnå høyere grad av deltakelse og inkludering. Språklig smidighet er kanskje nøkkelen?

Trenger utvidet tid

Høgskolen tilbyr kompletterende utdanning for flyktninger, blant annet for dem som er ferdig utdannet sykepleiere fra hjemlandet. For å kvalifisere seg til studiet må de ha bestått norskprøven på nivå B2. Utdanningen går over to semestre. Etter endt studieløp skal de kunne dokumentere pleie og omsorg til pasienter og pårørende, og informere, undervise og veilede pasienter og pårørende om problemer som oppstår ved sykdom, lidelse og død. I tillegg skal de kunne undervise og veilede medarbeidere og studenter. Samtidig viser studier at en betydelig andel ordinære studenter med et annet førstespråk enn norsk, ikke fullfører studiene innen normert tid fordi de trenger tid til å tilegne seg læringskulturen og fagspråket. Ved sykepleierutdanningen har derfor kollegaer reist forslag om både forkurs og et tilbud om fireårig studieløp – det handler tross alt om pasientenes liv og helse. Hva tilsier at personer med fluktbakgrunn vil kunne lære språket, og den kulturen språket er en del av, på kortere tid enn andre?

Språkforvirring

Språk er makt, og mangel på språk er avmakt. Et godt læringsmiljø, et godt arbeidsmiljø og gode arbeidsresultater er tuftet på god språklig kommunikasjon og et miljø der deltakerne bruker det språket de har, for å fremme sine ressurser. Det åpner sjølsagt opp for språkforvirring og angliseringer. Når det engelske «applied» blir oversatt til «anvendt» i alle sammenhenger og «møtelokasjonen» innføres som et nytt uttrykk når det skal gis beskjed om møterom, kommuniserer det ikke alltid like godt. Er vi i ferd med å rive eller bygge Babels tårn?

«Når engelsk overtar for norsk, rører det ved demokratiske prinsipper i norsk utdanning og arbeidsliv.»

Store forventninger, lokalt ansvar

Fagmiljøene lokalt må i hovedsak realisere målene i humaniorameldingen. Dette gir mange gode muligheter. Faren er at ansvaret pulveriseres, skriver Terje Lohndal.

HUMANIORAMELDINGEN: Vi er mange som i spenning har ventet på stortingsmeldingen Humaniora i Norge, og 31. mars ble meldingen godkjent i Statsråd. Det er en omfattende melding på godt over 100 sider som tar for seg mange ulike sider ved humaniora i Norge. Meldingens hovedbudskap er at det er mange muligheter for å fremme god humanistisk forskning i Norge, men at mange av disse mulighetene så langt ikke har vært godt nok realisert.

Humaniora i Forskningsrådet

Et viktig poeng i meldingen er at humanistiske miljøer ikke har funnet sin plass i programmene til Norges forskningsråd. Forskningsrådet får også tydelig beskjed om at dette er noe de må gjøre noe med, en utfordring de har respondert positivt på. Samtidig blir de humanistiske fagmiljøene utfordret til å i større grad drive med utfordringsdrevet forskning. Vi får ingen ordentlig dokumentasjon på at forskningen ikke har vært tilstrekkelig utfordringsdrevet så langt, men meldingen skisserer iallfall en rekke muligheter der humanistiske miljøer kan bidra positivt på sine egne premisser. Det siste er avgjørende ettersom mange humanister nok tidligere har hatt følelsen av å være hjelpe-disiplin heller enn en skikkelig integrert del av større prosjekter som er tydelig utfordringsdrevet. Sam-

«I dag opplever vi stadig at de beste lektorene ikke ønsker å gå videre med doktorgrad fordi det ikke lønner seg økonomisk»

AV TERJE LOHNDAL, professor i engelsk språkvitenskap og nestleder for forskning ved Institutt for språk og litteratur ved NTNU

tidig kunne kanskje meldingen også ha lagt noe mer arbeid ned i kartlegging av den faktiske situasjonen på akkurat dette området.

Nedenfra-og-opp-prosess

Meldingen inneholder flere viktige tiltak, blant annet en støtte-modell for norske humanistiske og samfunnsvitenskapelige tidsskrifter slik at disse kan overleve overgangen til åpen tilgang. Regjeringen ønsker også å stimulere til utvikling av talentprogrammer, øke støtten til Holbergprisen, og styrke samarbeidet og koblingen til næringslivet.

I mange av tilfellene er meldingen relativt vag når det gjelder virkemidler. Kunnskapsdepartementet uttrykker store forventninger til fagmiljøene, men det er miljøene lokalt som i hovedsak må realisere målene og utvikle egnede virkemidler. Dette har en utvilsomt styrke ved at miljøene selv kan utforme gode og relevante tiltak som passer lokalt og regionalt. En slik nedenfra-og-opp-prosess vil derfor utvilsomt føre til at foreslåtte tiltak vil ha en bedre forankring og dermed større sjanse for å kunne lykkes. En svakhet kan være at det vanskeliggjør nasjonalt samarbeid fordi forskjellene blir for store og man ikke blir enige om hvordan viktige utfordringer skal løses. Vi har allerede sett dette når det gjelder hvordan de regionale utfordringene knyttet til fremmedspråkrekutteringen skal møtes. Noen ganger kan tydeligere politisk styring være en fordel.

Ingen satsing på fremmedspråk
Selv om det utvilsomt er en styrke

«Meldingen går ikke inn for en nasjonal satsing på fremmedspråk modellert på satsingen i realfag. Argumentene mot dette er ikke spesielt gode»

at ansvaret i all hovedsak legges til institusjonene, er det også tydelig i meldingen at Kunnskapsdepartementet vil følge opp gode tiltak med økonomiske midler. Derimot står det lite om hvordan dette konkret skal gjøres. Vil det være utlysninger, eller tenker departementet seg at dette skal gjennomføres på andre måter? Det står lite om hvordan forslag som skal bidra til å realisere målene i meldingen, kan fremmes. Det er viktig at dette gjøres på en transparent og ubyråkratisk måte.

Meldingen går ikke inn for en nasjonal satsing på fremmedspråk modellert på satsingen i realfag. Argumentene mot dette er ikke spesielt gode, og finnes ikke i meldingen i særlig grad heller. Det er sant at rekrutteringen til fremmedspråk i deler av landet har hatt en positiv utvikling, selv om statistikken her gjerne ikke skiller godt nok mellom valgfag og programfag. Og utviklingen på studiene i høyere utdanning er ikke positiv. Det er utfordrende for oss å håndtere en mangfoldig studentgruppe med ulike forkunnskaper. Nettopp derfor er det viktig at kompetansen til

elevene er bedre før de kommer på universitetet. Dette er noe Kunnskapsdepartementet ikke har lagt nok vekt på etter mitt syn, for det var nettopp økt kunnskap for universitetsstudiene som var noe av det essensielle bak realfagsatsingen. Det er derfor synd at samtidig som Holbergprisen får økt ramme for å ikke ha lavere status enn Abelprisen, så mener ikke departementet at en fremmedspråksatsing er like relevant som en realfagsatsing. Det er synd, samtidig som jeg har store forventninger til at departementet støtter økonomisk opp om lokale og regionale tiltak som foreslås.

Pulverisert ansvar?

Et annet sentralt område er humaniora og skolen. Her formidler meldingen forventninger om at universitetene og høyskolene skal legge til rette for at humanioramiljøene deltar mer aktivt. Mange av tiltakene er preget av vurderinger, utredninger og videre oppfølging. Her kunne man kanskje ha ønsket seg mer spenstige tiltak som at det utvikles en egen karrierevei for lærere med doktorgrad i humanistiske (og andre) fag. I dag opplever vi stadig at de beste lektorene ikke ønsker å gå videre med doktorgrad fordi det ikke lønner seg økonomisk, og fordi de er redde for å da ikke få jobb. Dette kan faktisk politikerne bidra til å gjøre noe med gjennom å endre virkemidlene.

Humaniorameldingen uttrykker store forventninger, men legger svært mye av ansvaret på de lokale institusjonene og på fremtidige utredninger. Det positive er at dette gir mange gode muligheter. Faren er at ansvaret pulveriseres, og at mange av de gode intensjonene ikke blir fulgt opp på en god nok måte. Det er vårt alles ansvar å forhindre at så skjer.

Tellekanthelvetet

Tellekantene raserer lærebokskrivningen. New Public Management er den største trusselen mot god forskning i framtida, skriver Per Bjørnar Grande.

FORSKNINGSPOLITIKK: De heldigste ansatte på høyskolene er de som får forskningen til å passe sømløst inn i praksis og undervisning. Det er også andre som føler seg heldige. Enkelte som forsker på rent teoretiske ting, føler seg lykkelige og privilegerte som har en jobb der forskning og personlig interesse føyer seg inn i hverandre. For andre er forskning et krav som man føler er vanskelig å gjennomføre.

Samarbeidspress

Utviklingen i forskningen ser ut til å gå mer og mer fra individuelle prosjekt til samarbeidsprosjekter. Forskergrupper skal gjøre oss mer samlet og produktive. Samtidig vet alle – i hvert fall de som har drevet med forskning over en viss tid – at all genuin forskning skjer idet man senker seg ned i emnet og forblir der inntil det dukker opp noe substansielt, ofte som en syntese fra det en har lest og diskutert med andre. Om dette kan føres sammen med andres forskning, føles – i utgangspunktet – sekundært, men samtidig flott hvis det avføder antologier og lærebøker.

Selv om forskning primært motiveres med sikte på kompetanseheving, kan det føre til mye bra forskning. Er man først og fremst

AV PER BJØRNAR GRANDE, dosent i RLE, Høgskulen på Vestlandet

motivert av kompetanseheving, er det lurt å velge den smale vei: Driv med grunnforskning og ikke la deg fristes av å formidle den i samtiden. Men i lengden skaper det materialtretthet.

Det er utvilsomt smart å se seg rundt etter relevante publiseringsorganer. Det samme gjelder for det å redigere forskningen etter trendene i tida. Det kan også være greit å se hva høyskolene og universitetene prioriterer. Samtidig er det langt smartere å gå til saken i seg selv.

Læreboka gir ikke lenger prestisje

Høyskolene er, til forskjell fra universitetene, i sin legning mer formidlende enn grunnforskende. Man blir oppmuntret til å være formidlere, men kommisjonene bryr seg stadig mindre om lærebøker og kronikker.

Når det gjelder den edle sporten med å skrive gode lærebøker, er tellekantsystemet i ferd med å rasere lærebokskrivningen. Å skrive en lærebok kan hjelpe når det gjelder en førstelektorsøknad, men etter det er det nivå 1 og nivå

2 som teller. Det er trist å skulle si farvel til de gode lærebøkene. Det er det som nå skjer i møte med kantete tellekanter. Læreboka gir ikke lenger prestisje i forskningsverden, selv om vi vet at læreboka bestemmer fagets fasong mer enn planene. Dessuten er gode lærebøker det nest viktigste, etter foreleseren, for studentenes læring.

«I forskningssammenheng anbefaler jeg å la de hundre blomster blomstre.»

Tellekantsystemet er basert på referee-ordninger, men få synes å se at referee-ordningene i liten grad omfatter lærebøker og kronikker. Ingen synes å reflektere over at om du får inn en kronikk i Bergens Tidende, er du den utvalgte blant tredve, i Aftenposten utvalgt blant femti og i Dagbladet blant hundre. Det er faktisk flere som slipper til i internasjonale tidsskrifter enn med kronikker. Tellekantsystemet er av en såpass skrøpelig forfatning at det ikke varer lenge før en pjokk roper ut at keiseren, eller rektoren, med sin tellekantkappe faktisk ikke har klær på kroppen.

La hundre blomster blomstre

I forskningssammenheng anbefaler jeg å la de hundre blomster blomstre. Med det mener jeg at det er vesentlig å ha et romslig syn

på hva de ansatte forsker på – så lenge det er relevant for fagfeltet. Der interessen er størst, vil også forskningen bli best. Vi er ansatt av staten, og det krever at vi, i siste instans, driver fagfeltene til hele befolkningens beste. Den største trusselen mot god forskning i framtida er «New Public Management»-ideologien, hvor effektivitetsidealene fra privat sektor overføres på offentlig sektor, hvor forskning blir forsøkt bedrevet ut fra en instrumentalisme som er fremmed for god forskning – spesielt innenfor humaniora.

En mirakeloppskrift

Avslutningsvis, hva skaper den beste forskningen? Jeg har stor tro på å jobbe ut fra hypoteser, og tenke i synteser – ikke kun rent kritisk-analytisk. Dersom hver av oss forsker ut fra våre faglige grunninteresser og tør operere med hypoteser og sette stoff sammen til spennende synteser, vil det være en mirakeloppskrift for god og spennende forskning – både på universitetene og høyskolene. Universitetene og høyskolene bør også satse på å minimalisere det administrative, slik at de fagansatte ikke trenger å bruke timene før lunsj til å lese en haug med uvesentlig mail, og slik måtte utsette forskningen til en gang utpå kvelden.

«Det er trist å skulle si farvel til de gode lærebøkene. Det er det som nå skjer i møte med kantete tellekanter.»

Krisekrem i Nordmarka

Under okkupasjonen laget folk «krisekrem» uten fløte. Ruth Hamran har enda en oppskrift.

TILBAKEBLIKK: Et morsomt foto i Forskerforum nr. 3, side 37, viser to muntre unge damer som pisker krisekrem utendørs i Nordmarka i 1942. Oppskriften sies å være skummet melk, potetmel og rå, revne poteter, som ble pisket til det liknet krem.

I Bergen brukte vi en annen oppskrift. 2. juni 1942 avsluttet vi elever i 7. klasse på Sandviken skole skolekjøkkenundervisningen med en festmiddag. Den besto av hvalkjøtt, stekt i tran, og krisekrem til dessert. Tranen måtte freses litt i pannen, for å dempe lukten, før kjøttet ble lagt i.

Krisekremens hovedingrediens var skummet melk. Den ble tilsatt litt kunstig søtstoff og en apotekvare med det eksotiske navn cremortartari. Vi syntes det lød som en trylleformel. For det var jo et under at skummet melk

AV RUTH HAMRAN, Kragerø

kunne bli brukt til krem. Hvordan det smakte? Godt, syntes vi. Ingen var kresne. Ordet var ikke i bruk den gang.

Først etter krigen slo jeg opp ordet cremortartari i Aschehougs leksikon: «latin cremor, tykk saft og latin (nydannelse) tartarus, vinstein, fra arabisk, (se vinsyre)»

«vinsyre, HOOC, CHOH – CHOH – COOH, forekommer i 4 former. Nr. 4 er vinstein, som dannes av gjæret druesaft. Av syren kan fremstilles klare og lettoppløselige krystaller, cremortartari.»

Apotekene var gode å ha under krigen på grunn av sine urter og urtebaserte, selvproduserte preparater.

Studenter pisker krisekrem. Dette bildet fra 1942 er utlånt fra Museum for universitets- og vitenskapshistorie ved UiO.

Fotograf: ukjent

Norut er Nord-Norges ledende institutt for anvendt forskning og innovasjon, med om lag 130 ansatte.

Forskningssjef 4 Seniorforskere

Vi søker erfarne samfunnsforskere innen følgende felt:

- Innovasjon
- Regional utvikling
- Natur og miljø

Arbeidssted Alta, Tromsø eller Harstad.

Full utlysning på norut.no

Søknadsfrist 22. mai 2017

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 og er et av Norges største forskningsinstitutt. NIBIO arbeider primært med den grønne delen av bioøkonomien; landbruk, skog, klima, miljø og naturressurser. Vi leverer forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig. NIBIO har hovedkontor i Ås i Akershus, har ca 700 ansatte, og er til stede i alle landsdeler. NIBIO eies av Landbruks- og matdepartementet.

Forskningsdirektør

Forskningsdirektøren har overordnet ansvar for utvikling og oppfølging av instituttets forsknings- og innovasjonsstrategi, kvalitetssikring, koordinering, og sikring av effektiv støtte til den faglige virksomheten. Forskningsdirektøren rapporterer til administrerende direktør, og inngår i ledergruppen.

Vi søker en person som

- har solid faglig kompetanse og gode nettverk innen instituttets fagområder og potensielle vekstområder
- er initiativrik, inspirerende og god på relasjonsbygging
- har relevant ledererfaring
- evner å være strateg og drivkraft i utviklingen av et av de største FoU-miljøene i Norge

Arbeidssted: Ås

For full utlysningstekst og søknadsskjema, se nibio.no

Søknadsfrist 25.05.2017

nibio.no

Den er ikke farlig

I hvert fall ikke når den slakteklar. «Fire ekspedisjonsdeltakere står rundt en felt isbjørn. En er i ferd med å sprette opp buken på bjørnen.» Slik lyder arkivteksten til dette fotografiet som er utlånt fra Museum for universitets- og vitenskapshistorie (MUV) ved Universitetet i Oslo.

MUV opplyser at bildet er tatt 20. juli 1921 på den norske ekspedisjonen til Novaja Semlja. Geologiprofessor Olaf Holtedahl (1885–1975) ledet ekspedisjonen til det da nærmest ubeskrevne området.

Norsk biografisk leksikon (NBL) har en grundig artikkel om Holtedahl. Her står det at han fikk god støtte av Fridtjof Nansen da han arbeidet med finansieringen av denne ekspedisjonen. Nansen uttalte til en avis: «Jeg minnes intet tilfelle hvor en mann er gått bedre rustet til en forskningsferd enn han.»

NBL framstiller Holtedahl som en imponerende vitenskapsmann og den siste av en generasjon som behersket faget geologi i hele sin bredde: «Han leverte betydelige bidrag, ikke bare for Norge, men også for store områder i Arktis og Antarktis.» Leksikonet forteller om hans enorme vitenskapelige og populærvitenskapelige produksjon, som strakk seg over 67 år. Holtedahl gav ut sitt første vitenskapelige arbeid allerede som 22-årig student i 1907. En bok på 1128 sider kan nevnes til slutt: Norges geologi fra 1953.

Foto: Reidar Lund (usikker)/MUV

– «Innstramming» full av smutthull

– Med dette lovforslaget blir det vanskelig for regjeringen å nå sitt mål om lavere midlertidighet i UH-sektoren, sier Forskerforbundets leder Petter Aaslestad. Han mener forslaget til ny lov om statsansatte er full av smutthull, og oppfordrer stortingspartiene til å tette dem.

– Regjeringen sa at regelverket i staten skulle bli mer som i Arbeidsmiljøloven, hvor bare arbeid av «midlertidig karakter» gir grunnlag for midlertidige ansettelse. Men i lovforslaget uthules denne lovendringen med unntak og tolkningsrom knyttet til «statens særpreg». Slik kan loven gi institusjonene fortsatt handlingsrom til å ansette midlertidig. Det er ikke akseptabelt, slår Aaslestad fast.

God snuoperasjon for likestilling

Onsdag 5. april la regjeringen frem sitt forslag til en ny likestillings- og diskrimineringslov. Forskerforbundet er glad for at regjeringen har snudd, og fastholder at loven særlig skal bedre kvinners stilling.

I lovforslaget regjeringen sendte på høring i fjor, foreslo den å gjøre den nye, felles likestillings- og diskrimineringsloven «kjønnsnøytral». En rekke høringsinstanser, deriblant Forskerforbundet, Unio og Likestillings- og diskrimineringsombudet, var redd for at dette ville svekke kvinners vern mot diskriminering. Leder i Forskerforbundet, Petter Aaslestad, er glad for at regjeringen har lyttet til kritikken.

– Kvinner er fortsatt underrepresentert på en rekke viktige samfunnsområder, og mye gjenstår før kvinner og menn har de samme mulighetene. Blant annet i arbeidslivet. Det er viktig at lovverket fortsatt har det som utgangspunkt, sier Aaslestad.

Ber regjeringen legge press på Ungarn

– Den akademiske friheten er under angrep i Ungarn. Regjeringen må bidra til økt internasjonalt press mot ungarske myndigheter, mener Forskerforbundets leder Petter Aaslestad.

Det ungarske parlamentet har vedtatt en lov som vil tvinge The Central European University ut av landet. Petter Aaslestad oppfordrer regjeringen til å ta opp saken med ungarske myndigheter.

– Dette er et alvorlig angrep på den akademiske friheten. Det er svært viktig at Norge og andre europeiske land nå gir klar beskjed til ungarske myndigheter om at en slik politikk er helt uakseptabel, og et angrep på det europeiske utdannings samarbeidet, sier Aaslestad.

Alf Tore Mjøs ble medlem nr. 21 000!

Alf Tore Mjøs, konservator ved Stavanger museum, ble Forskerforbundets medlem nummer 21 000. Vi gratulerer og sender en turpakke i posten!

Mjøs jobber som en av tre fagutdannede biologer på en liten naturhistorisk avdeling i et museum der de to andre er medlemmer i Forskerforbundet, og han ser nytteverdien av å fremstå som en samlet enhet. Han sier følgende om hvorfor han valgte å melde seg inn i Forskerforbundet:

– Museumssektoren er i sterk utvikling og offentlige myndigheter forventer bl.a. at museene skal øke egeninntjening og realisere fornyingsprosesser ved hjelp av eksterne midler. I en slik utvikling kan det oppstå utfordrende situasjoner, både i forhold til ansettelsesprosesser, samfunnsoppdrag og andre oppdrag. Så jeg tenker det kan være greit å ha Forskerforbundet i ryggen, når vi skal stå på krava og holde den faglige fanen høyt hevet.

Humaniorameldingen: – Et godt utgangspunkt

Stortingsmeldingen «Humaniora i Norge» ble lagt fram i statsråd fredag 31. mars.

Forskerforbundets leder Petter Aaslestad liker tonen i meldingen.

– Jeg vil rose statsråd Torbjørn Røe Isaksen for å ha levert en stortingsmelding som forstår humanioras særpreg. Så håper jeg stortingsbehandlingen fører til reelle satsinger fra Forskningsrådet og Kulturdepartementet, sier Aaslestad.

– Jeg synes meldingen forstår humaniora på en måte jeg ikke tidligere har sett i stortingsmeldinger. Og så er den rett og slett godt skrevet. Jeg håper den blir lest også i andre departementer, og av alle i UH-styrene – ikke bare av humanister, sier han.

Studentstemmen

Christina Kjeserud er Forskerforbundets nye studentrepresentant.

– Min jobb er å hjelpe lokallagene til å rekruttere og ta vare på flere studentmedlemmer, sier hun. Til daglig er hun masterstudent i klinisk ernæringsfysiologi ved Universitetet i Oslo, men nå skal Christina Kjeserud (27) også være studentenes stemme i Forskerforbundet.

– Jeg vil gjerne være den lille forskjellen som gjør at vi får tak i flere studentmedlemmer og klarer å ta vare på dem, sier Kjeserud. Som studentrepresentant er hun opptatt av at også studenter har nytte av støtten en fagforening gir.

– Det gir tyngde å ha med seg Forskerforbundet inn i arbeidslivet, i tillegg til at studentmedlemskapet gir deg gode forsikringsordninger og tilgang til nyttige kurs, sier Kjeserud. Hun kan kontaktes på christinankjeserud@gmail.com

Fakta om Forskerforbundet

- **Forskerforbundet** er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- **Forskerforbundet har** 21 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- Forskerforbundet arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende tillitsvalgtkurs i juni 2017:

- 7.–8. juni: Kurs i omstilling for tillitsvalgte (alle sektorer)
  - 15. juni: Kurs i praktisk lokallagsarbeid, for alle med verv i lokallag eller fagpolitisk forening.
- Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på forskerforbundet.no/kurs.

Verv en kollega

Kjenner du noen som kan bli medlem i Forskerforbundet? Verv en kollega i dag og få vervepoeng som kan tas ut i form av gavekort. Jo flere du verver, jo mer får du i **premie**: 500 kr. for ett nytt medlem, 1 500 kr. for to, og deretter 500 kr. for hvert ekstra medlem du verver. På Min side finner du oversikt over dine vervinger og din poengsaldo.

FORSKER FORBUNDET

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet

twitter.com/Forsker

@forskerforbund

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2016–2018: Petter Aaslestad, NTNU (leder), May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø (nestleder), Ellen Karoline Dahl, UiT Norges arktiske universitet, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder, May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø, Brita Haugum, Akershus universitetssykehus, Kristian Mollestad, Presteforeningen, Steinar Vagstad, Universitetet i Bergen, Kristin Ran Choi Hinna, Høgskolen i Bergen (1. vara), Rolf Borgos, Høgskolen i Lillehammer (2. vara), Inger Auestad, Høgskolen i Sogn og Fjordane (3. vara)

SEKRETARIATET: **Generalsekretær:** Hilde Gunn Avløyp. **Stab:** Spesialrådgiver Frank O. Anthun, kommunikasjonsleder Lars Kolltveit, informasjonsleder Unn Rognmo. **Arbeidslivsavdelingen:** Avdelingsjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård, rådgiver Terje Colbjørnsen, spesialrådgiver Kari Folkenborg, forhandlingsjef Jorunn Solgaard, rådgiver Andreas Christensen, spesialrådgiver Kjetil Mørk, seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad, advokat Stine Nordgren Johannessen, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen, advokat Jannicke Ryn Sæther.

Organisasjonsavdelingen: organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, rådgiver Natasa Duric, rådgiver Synne Freberg, organisasjonskonsulent Nina Fjeld, rådgiver Renate Storli.

Administrasjonsavdelingen: administrasjonssjef Birgitte Olafsen, arkivleder Kristine K. Brox, IT-konsulent Inger Marie Højfeldt, seniorrådgiver Aina Nilsen, økonomiansvarlig Marit Sletner, økonomikonsulent Siri Johannessen, regnskapssekretær Karin Haug, førstesekretær Martine Hesselberg, seniorrådgiver Linda Pettersson, førstesekretær Hans Askildsen, seniorrådgiver Brit Helen Hesselberg, førstesekretær Rita Kvæl, førstesekretær Tore Sandnes.

Ja takk, begge deler!

AV BIRGITTE
OLAFSEN,
administrasjons-
sjef i Forsker-
forbundet

Endring er et viktig fenomen i moderne tid. I dagens samfunn stiller teknologiske nyvinninger, økt globalisering og sterk konkurranse stadig høyere krav til virksomhetens fleksibilitet og endringsevne. I takt med de stadig flere digitale nyvinninger og muligheter som åpner seg, stiger også våre krav til utstyr. Brukernes krav, behov og varierende bruksmønstre setter agendaen i mange virksomheter.

I beruselsen av alt det nyttige, komfortable og fantastiske den teknologiske utviklingen har gitt oss, er det enkelt å ønske seg alt, men det må gjøres valg. Valg knyttet til hvilke verktøy og systemer som skal benyttes, hvordan dette skal integreres med øvrige systemer, og ikke minst

må kostnadene og tidspunktet for implementering vurderes. Vårt fokus har i første omgang vært å oppgradere og utnytte eksisterende løsninger og tilføre nye muligheter innenfor rammene av det systemene gir.

Revidert budsjett ble vedtatt i januar. For administrasjonsavdelingens planer for 2017 betyr det implementering av en web-basert kursmodul for kursadministrasjon og en videreutvikling av ekstrasnett gjennom et nytt tillitsvalgtverktøy for lokallag og foreninger. Dette vil avlaste lokallag og foreninger i forbindelse med kursadministrasjon og vil gi et bedre verktøy for gjennomføring av driften.

Den nye web-baserte modulen for kursadministrasjon vil sikre at lokallag og foreninger har verktøy for planlegging, påmelding, evaluering og oversikt over egne kurs. Kursmodulen vil gi en fin oversikt over deltakere og om ønskelig detaljerte opplysninger om deltakelse på sesjoner, lunsj, middag og overnattinger. For medlemmene vil også kurs arrangert av lokallaget bli synlige på Min side.

«I beruselsen av alt det nyttige, komfortable og fantastiske den teknologiske utviklingen har gitt oss, er det enkelt å ønske seg alt, men det må gjøres valg.»

Tillitsvalgtverktøyet er en dashboardoversikt med faste visninger over antall medlemmer, inn- og utmeldinger de siste 30 dagene, tall på hvem som skal følges opp, hvem som sitter i styret med mer. Verktøyet er en videreutvikling av

«mine medlemmer» på ekstrasnett, og endringer på verv i eget lokallagsstyre og årsrapporter til sekretariatet vil kunne sendes inn elektronisk.

Videre er det satt i gang et arbeid med oppgradering av økonomisystemet vårt som ble sentralisert i 2011. Det er behov for en oppgradering av systemene, og i tillegg er det behov for å evaluere rutine knyttet til bruk av systemene både sentralt og lokalt. Vårt mål er å holde oss oppdatert i takt med trender og teknologisk utvikling for å kunne tilby best mulige verktøy for våre tillitsvalgte og ansatte. Endringer gir nye muligheter, og det er viktig i arbeidet med oppgradering av systemene å treffe et riktig nivå i forhold til de behov som skal dekkes.

Det er fristende å si ja når det byr seg nye muligheter gjennom nye verktøy og oppgraderinger, men det er også viktig å treffe et nivå som er håndterbart både økonomisk og ressursmessig. Dette utfordrer oss, men vi skal i alle fall gjøre vårt for å være så godt oppgradert og oppdatert som mulig slik at vi en gang i nær fremtid enklere kan si – ja takk, begge deler!

Faste innlegg fra generalsekretær Hilde Gunn Avløyp, administrasjonssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Alle voksne folk betaler skatt og er organisert

AV BRITA HAUGUM,
medlem i
Forskerforbundets
hovedstyre

«Alle voksne folk betaler skatt og er organisert», slo Inger Auestad med et smil fast på et av de første møtene i styret. Godt sagt, tenkte jeg, og lurte på hvor hun hadde denne så helt klare holdningen til organisering fra?

For egen del var det snarere tilfeldigheter, rettere sagt en forespørsel – mesterlig fordekt som en fristende invitasjon til København – heller enn klokkeklare holdninger som gjorde at jeg fant meg selv som organisert – ja, endog som tillitsvalgt – straks etter å ha debutert i arbeidslivet.

I det siste har jeg stadig blitt utfordret av spørsmål om organisering, både på årsmøte i lokallaget, i lunsjen på jobb, på landsråd og

over middagen hjemme: Hva er vitsen med å organisere seg? Høh, betale for at pampene mesker seg på møter og hoteller? Hva skal vi si for å verve en kollega?

Det var derfor med interesse jeg leste artikkelen i Forskerforum nr. 4/17 om dem som ikke så fordelene med å være organisert. Her beskrives ansatte som kommer fra land hvor det å organisere seg ikke er vanlig, særlig ikke for dem med (høy) utdanning. At fagforeninger i andre land er politiske og assosieres med venstresiden. Videre at fagforeningene står svakt, og at ansatte med annen kulturell bakgrunn er redde for å bli oppfattet som «trouble makers».

Selv blant dem uten utenlandsk bakgrunn er skepsisen mot organisering betydelig: Leder av interesseorganisasjonen for stipendiat og postdoktorer ved Universitetet i Oslo stiller spørsmål ved hva stipendiatene får igjen for å organisere seg. Fagforeningene oppleves ikke å hjelpe slik at man får fast jobb. Man får like god lønn uten å være organisert. Organisering er ikke forenelig med å være uavhengig. Bekymringen for å bli oppfattet som «trouble maker» og ideen om at man som organisert ikke er tilstrekkelig uavhengig, er kjente toner. Forskerforbundets egen medlemsundersøkelse bygget dessuten nylig opp under oppfatningen av at fagforeninger er venstreorienterte.

Artikkelen belyser at organisering statistisk utgjør et gode for egen lønn og egne arbeidsforhold (herunder hjelp når du er i trøbbel). Likevel leter jeg forgieves etter hjelp til med fynd å forkynne for kollegaer, familie og venner hvorfor alle voksne betaler skatt og er organisert.

Mange utenlandske arbeidstakere er ikke kjent med den norske modellen, sier organisasjonssjef Joar Flynn Jensen til Forskerforum. Mon om den er tilstrekkelig kjent blant oss andre? På årsmøtet i lokallaget ble jeg nemlig overrasket over hvilken positiv respons et stotrende innlegg om *trepartssamarbeidet* (mellom staten, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner) ble møtt av. Det er ikke gitt at studievenner eller kollegaer verken med norsk eller annen bakgrunn, kjenner den norske modellen og hva den betyr for samfunnet, arbeidslivet – og for den enkelte av oss.

Som det fremkommer i Forskerforbundets ferske faktaark «Det lønner seg å bli medlem», bidrar vi gjennom å organisere oss (og betale skatten vår naturligvis) til et velorganisert arbeidsliv. Altså til en av grunnpilarene i den norske modellen. En modell hvor relativt jevnbyrdige maktforhold og samordnet lønnsdannelse har bidratt til små forskjeller, god konkurransekraft og fornyelsesevne i næringslivet. En modell som bidrar til gode og jevne levekår, et anstendig arbeidsliv, til å fremme likestilling og til et samfunn preget av høy tillit. En modell som forutsatt at vi evner å bevare den, vil utgjøre en ressurs i takling av omstillingsutfordringer i nordiske landene fremover! (Hovedkilde for siste avsnitt: FAFO-rapporten *Den nordiske modellen mot 2030 – Et nytt kapittel*).

«Høh, betale for at pampene mesker seg på møter og hoteller? Hva skal vi si for å verve en kollega?»

Flyvende drager?

EU-avstemningen i Storbritannia og presidentvalget i USA i 2016 førte til at bruken av post-truth økte så voldsomt at begrepet ble kåret til årets ord av Oxford Dictionaries. Også på norsk har begrepet vært hyppig brukt i det siste; i skrivende stund har jeg nettopp deltatt i en paneldebatt om «Forskning i postfakta-samfunnet», nærmest et vorspiel til March of Science, den verdensomspennende mobiliseringen for forskning og akademisk frihet. Jeg regner med å treffe mange av Forskerforbundets medlemmer under demonstrasjonen, som finner sted rett etter deadline for dette innlegget.

Post-truth henger nær sammen med fremveksten av sterke populistiske krefter i mange vestlige demokratier. Også i vårt land har vi sett tendenser til at politikere viser lite interesse og forståelse for verdien av forskning. Laks, ulv og snus kan være stikkord som den interesserte leser vil kjenne igjen fra debatter der Forskerforbundet har vært involvert.

I front?

Det er viktig ikke å avgrense postfakta-debatter til utelukkende et moralsk anliggende, der vitenskapen står opp mot demagogi og populisme. Både teknologisk og diskursivt er vi viklet inn i sammenhenger som kan forstyrre jakten på sann kunnskap. Personlig er jeg grundig lei av den forskningspolitiske insistering på hele tiden å skulle være i forskningsfronten. Som Arne Bugge Amundsen, HF-dekanen ved UiO, lakonisk spurte under en debatt om regjeringens humanioramelding: «Hva er i så fall krigen?» Og han siterte Stefan Collini: «Better thinking in the humanities often occurs as a result of a sufficiently thoughtful and responsive reencounter with the ideas of figures long dead.» Denne basale erkjennelse neglisjeres når det i forskningsdebatten hele tiden jaktes på å «ligge i front». Baklandet – og historien – viskes ut.

Opplysningsmannen

I juni 2014 skrev den eminente journalisten Håkon Gundersen en artikkel i Morgenbladet, der han ironiserte over (folke)bibliotekenes endrede utlånspraksis. På Deichmanske bibliotek benyttes et anbefalingsapparat: Du legger boken på en plate, og vips kommer det: «Siden du liker denne, anbefaler vi denne.» Slike såkalte aktive hyller bygger på algoritmer som teknisk sett ligner systemene til Netflix og Spotify.

Tidligere har bibliotekets innholdspolitikk vært basert på «just-in-case»-prinsippet, at man har det inne hvis noen spør. Nå er man mer i retning av «right on time»; biblioteket skal ha det som er interessant ut fra aktualitetsbildet, ifølge bibliotekets ledelse.

Grunnleggeren av biblioteket, boksamleren Carl Deichman (1700–1780) var også jernverkseier. Han skrev med stor fagkunnskap om de gamle norske bergverkene, men ikke desto mindre noterte han at i gruva under Akersberget i Oslo bodde «den flyvende drage, som jeg selv adskillige ganger har observert».

Gundersen trekker den logiske konklusjon: «Ettersom århundrene gikk ville han nok ved hjelp av Deichmanske boksamling kunne la seg overbevise om at drager ikke finnes. Men hadde Deichman lagt seg på Netflix-linjen, og handlet bøker på Amazon, ville han forblitt innenfor fellesskapet av dem som tror at drager finnes.» (min utheving).

AV PETTER AASLESTAD,
leder i Forskerforbundet

«Personlig er jeg grundig lei av den forskningspolitiske insistering på hele tiden å skulle være i forskningsfronten.»

Plattformene

Det postfaktuelle kan synes å være vevd tettere inn i våre liv enn det vi liker å tro. Her hviler det et særlig ansvar på de «private supermaktene» Facebook, Google og Twitter (ifølge den britiske historikeren Timothy Garton-Ash). Algoritmer som utelukkende løfter frem nyhetsartikler basert på hva venner og kjente har likt, bidrar ikke nødvendigvis til å fremme faktabaserte nyheter. De store såkalte plattformleverandører må finne mekanismer som begrenser fake news og fremmer ekte nyheter.

Men vi må heller ikke gi oss de store dystopiene i vold: Det er ikke slik at fakta og forskning har mistet sin kraft. Men fakta og forskning utfordres av krefter som har interesse av dette, og det gjøres på nye måter og med ny kraft. Det krever en motmobilisering fra alle oss som vil at forskningen tvert imot bør spille en større rolle i samfunnsutviklingen.

Forskerforum i digital utgave

- Forskerforum kan også leses på nettbrett og mobiltelefon
- last ned appen Forskerforum gratis fra Appstore eller Google Play
- kan leses uten å være tilkoblet nett
- gir en god leseropplevelse

Forskerforum
der du er!

